زنجیره ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست (١٨)

تێڕوانینی حەرام (النظر)

پێشەنگی ئارەزووەکان و
هۆکارو دەرەنجامە خراپەکانی
لەسەر تاك و کۆمەڵ

نوسینی:

م. فەرەیدون موحەممەد

چاپی چوارەم

١٤٣١ کۆچی – ٢٠١٠ زاینی

پێناسەی نامیلكە

ناوی نامیلكە: تێڕوانینی حەرام (النظر).

ناوی نوسەر: م . فەرەیدون موحەممەد .

زنجیرە: ژمارە (١٨) لە زنجیرە ڕێنماییەكانی ڕێگای ڕاست .

ساڵی چاپ: ١٤٣١ كۆچی – ٢٠١٠ زاینی.

شوێنی چاپ: چاپخانەی سیڤا .

نۆبەتی چاپ: چاپی چوارەم.

تیراژ: ١٠٠٠ دانە.

ژمارەی سپاردن: (٣٤٦) .

بنكەی بڵاوكردنەوە:

كتێبخانەی سیما / چەمچەماڵ (٠٧٧٠١٢٣٦٠٨٩).

كتێبخانەی سوننە / سلێمانی.

كتێبخانەی زانست / كەلار.

✍مافی چاپكردن و لەبەرگرتنەوەی پارێزراوە.

قَالَ تَعَالَىٰ:

﴿قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا۟ مِنْ أَبْصَـٰرِهِمْ وَيَحْفَظُوا۟
فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ
٣٠ وَقُل لِّلْمُؤْمِنَـٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَـٰرِهِنَّ
وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا
ظَهَرَ مِنْهَا ۖ﴾ .

(النور: ٣٠ – ٣١)

ئەم دیاری یە پێشکەشە بە :-

- ❖ ئەوخوشك‌وبرا لاوانەی کەیادی خوا دەکەنەقەڵغان بەرامبەر شەیتانی نەفرین لیٚ کراو.
- ❖ ئەوکوڕوکۆبوونەوانەی بەکەدوورن لەتێڕوانینی حەرامو باس کردنی شەرەف‌و ئابڕوی خەڵکی .
- ❖ ئەودایك‌وباوکەبەڕێزانەی کەڕۆڵەکانیان ئاگادار دەکەنەوە بە خۆ پاراستن لەو تاوانە پێش چارە سەرکردن .
- ❖ ئەو مامۆستاوبانگخوازانەی کە هەمیشە سورن لە سەر ئاگادارکردنەوەی موسڵمانان بۆ خۆپاراستن وچاو پاراستن.
- ❖ ئەو کوڕو کچە لاوانەی کە بەبەردەوامی ڕۆچوون لە نێو هەواو ئارەزووەکانداو، لە خەوی بیٚ ئاگایدا نغرۆبوون .
- ❖ ئەو کۆمەڵگە پاك وبەڕەوشتانەی کە لە هەوڵی چاککردنی خەڵکیدان بە هاندان‌و ووشیار کردنەوەوە بە هەموو زوبان حاڵێکی کورد.

✍سوپاس‌و پیٚزانینی خۆم ئاراستەی هەموو ئەو برایانە دەکەم کە هاوکاریان کردم ئەگە ر بەهاندانیش بێت هەروەهازۆرسوپاسی مامۆستایانی بەڕێز(عبیٚد فقیٚ محمد)و (عبدالله کریم شوانی) دەکەم کە ئەرکی پیٚداچوونەوەو هەڵسەنگاندنی شەرعی‌و واتاسازی ئەم بابەتایان گرتە ئەستۆی خۆیان .

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِن شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَه، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (سورة آل عمران: ١٠٢).

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾(سورة النساء : ١).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾(سورة الأحزاب :٧٠ – ٧١).

أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الحَدِيْث كِتَابُ اللهِ وَخَيْرَ الهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّد (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرَّ الأُمُوْرِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ وَكُلَّ ضَلالَةٍ فِي النَّارِ.

پێشەکــی

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ....

سـەرەتا سـوپاس و ستایـشی خـوای بـەرزو بڵنـد دەکـەم، کەلـە دوای کۆمـەكو یارمـەتی ئـەو توانیمـان ئـەم نامیلکەبەنرخـە بۆجـارێکی تـرو ولەچاپ دانەوەی بۆ(چـاپی سێهەم)جیـا لـە چاپەکانی دی بکەینـەوە دیـاری بـۆ پەرتوکخانـەی کـوردی و پاشـان خوێنـەرانی بـەڕێزی پـێ ئاشنابکەین،لەڕاستیدامەســەلەی ئــەو ئــارەزووەی کــە بانگهێــشتت دەکات بۆ ئەنجامدانی هەموو کارێکی خراپو ناشیرین و قێزەون، هـەر لـە(بـەگوێ کردنـی شـەیتانو نیگـایی حـەرامو ڕوانـین بـۆ ئـافرەتو ئەنجامــدانی کــردەوە بەدڕەوشــتی یــەکان)و شــوێن کــەوتنی ئــەو ئــارەزوەی لــەمڕۆی بــە جیهــانی بوونــدا ترسـناك تـرین و خـراپترین کردارێکە کەنەوەکانی باوکە گـەورەمان ئـادەمیﷺ، بـەرەو هەڵدێرو لە دەستدانی ئابڕوو ڕێز بردووە،جا یەکێك لەو کارە زۆر خراپانەی کـە لە ژێر باڵی ئارەزووە گڵاوەکاندا دەخولێتـەوە بریتیـە لـە(**تێڕوانینی حەرام**)کەبەبێ وێنە زۆرێك لە مرۆڤـەکانی بـە هەردووڕەگـەزەوەگرفتار کـردووە، بۆیـە منـیش بـە پێویـستم زانـی ئـەم بابەتـە لەنوسـراوێکی ئاوەهـادا پێـشکەشی خوشـكو بـرای خوێنـەری بکەم،بۆیـە تێڕوانینـی حەرام بنـچینەی هـەموو ئـەو گوناهانەیـە کـە تووشـی مـرۆڤ دەبێـت و زۆرێکیش بەرەوکـەنار چـوون دەبـات.جـا بزانـە خوشـك و بـرای خـۆم ......نەفس و ئارەزوو تاکە هۆکارن بۆ لە خشتە بردنـت پێویـستە بـە

وریاییەوە مامەڵە لە گەڵ گۆڕانکاریـە کانـدا بکەیت،بۆیـە بەرپرسـی لـە بەرامبەر خۆپاراستن و چاوپاراستنت ئـەزانی بـۆ؟!.. چـونکە گومـانی تێدا نیی یە ڕۆژگارێك دادێت و دەچیتەوە بەر بارەگـای خـوایی و چـی دەکەی ؟ئەوکاتەی هەموو ئەندامەکانی لاشەت دێتـە وەڵام و شـایەدی لەسەر کردەوە کانت دەدەن،(چاو)یش یەکێکـە لـەو ئەندامانـەی تـۆی پـیّ بەرپرسـیاردەکات،جـاهیوادارم پـەیمانی ڕاسـتی بـدەی بـەخوای گەورەوهەمیشەسوربیت لە سەر جیّ بەجیّ کردنی فەرمانەکانی خـوای میهرەبان، وە خۆت بپارێزی لەوشـتانەی کـەگومانی حـەرام بونیـان لیّ دەکریّ، هەروەها پێشبڕکیّ بکەو بگەڕێوە لای خودا، چونکە بـەڕێزت نـازانی کـەی دەمـری؟ وە شـەمەندەفەری تەمەنیـشت کـاتێکی زۆی تێپەڕانـدووە هاکـا فـەرمانت پـیّ کـرا بەوەسـتان و دوامەنزڵگـەی وەستانت کە ئەویش گۆڕی تەنگ و تارە،جا باش بزانە ئـەو تێڕوانینـە حەرامانـەی کـە لـە ئارەزوویـەکی نـەخۆش‌و لاوازەوە سەرچـاوەی گرتـووە و ئێـستاو داهـاتوو مەترسـی یـەکی گـەورە بـەدوای خۆیـدا دەهێنی وە ئەم بابەتەی بەردەستی بەڕێزیـشت دڵۆپێکی زۆر بـچوکە لەو دەریا بەرفراوانەی ناخی خۆشەیستم بـۆ تـۆی بـەڕێز.... هیـوادارم ئاگادار کردنەوە و وشیار کەرەوەیـەك بێـت و مایـەی سـود بەخـشین‌و جێگـەی ڕەزامەنـدی خـوای تـاك‌و تـەنها بێـت. داواکـارین لـە خـوای میهرەبـان کـە بمـان پـارێزی لـە تـاوان خـوای گـەورەش **لـەتاوانی نووسەروخوێنەروگویّ گرو بڵاوکەرەوەی ئەم بابەتەخۆشبێت**.امـین

شاعیری خوانس سەردار ڕەزا دەنوسێت:

پاریـزی چـاوت بکــه لـه حــەرام
با لـه بەهەشـتدا بگەی بەمەرام
ئەو حۆری عەینەی خوا بەدی هانی
بـۆ بــاوەڕداره لــه دار الـســلام.

تەنها خوای میهرەبانیش بەخشەرو داپۆشەری تاوانەکانە.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

م.فەرەیدون موحەممەد
(٢٧ رجب ١٤٣٠ کۆچی)

چـــــاو

بەخششێکی خوای میهرەبانە پێویستی بە سوپاس گوزاری یە

بێگومان یەکێك لە بەخشەکانی خوای میهرەبان بۆ مرۆڤ بریتی یە لە(چاو)، چونکە بەڕاستی چاوەکان هۆکاری گرنگن بۆ وروژاندن و هەست پێ کردنی شتەکان لە هەموو هەست و نەستی مرۆڤدا، هەروەها یەکێکیشەلە هۆکارەکانی مامەڵەکردن لەگەڵ دەوروبەردا لە شێوەی بینیندا، واتە هەر لە ڕێی (چاو)ەوە دیاردەکان دەبینرێن، پاشان لە دوایدا زانیارییەکان ئاراستەی هۆش دەکرێتو مامەڵەیەکی ژیرانەیان لەگەڵدا دەکرێت ، هەروەها (چاو ئەو دەزگا بەهێزەشە کە لە ناوچەی سەری مرۆڤدایەو خوای میهرەبانیش ووشەی(البصر) واتە بینین بەکاردەهێنێت کە دیارە ووشەی (البصر) جیاوازە ووشەی (العین) واتە چاو، چونکە گیاندارانیش چاویان هەیە بەڵام قورئان تەنها بۆ مرۆڤ ووشەی (البصر)ی بەکارهێناوە، بەم پێ یە دەردەکەوێ کە کردەی بینین پرۆسەیەکی تایبەتەو خوای گەورەش بە مرۆڤی بەخشیوە. هەروەها خوای میهرەبان بۆ هەر ئەندامێك لە ئەندامەکانی لاشەی مرۆڤ فەرمانێکی بۆ داناوە و بە یاساو ڕێسایەك دایڕشتووە و کە تەنها شایەن بە خۆیەتی، لەوەی کە هەر ئەندامەو

سوودی تایبەتی خۆی هەیە بۆ مرۆڤ، بۆیە پێویستە بەردەوام لە سوپاس گوزاریدا بین بەوەی کە خوای گەورە یەکێك لەو ئەندامانەی لاشەمانی بە ساغو سەلامەتی پێ بەخشیوینو نابینای نەکردووین، چونکە مرۆڤ هەر لە ساتە وەختی لە دەست دانی چاوەکانی هەست بە دیار نەمانی ڕووناکیو شاردنەوەی شتە جوانەکانو دەورووبەرو ڕوانین بۆ دیاردە سروشتی یەکان دەکات، تاریکی بەسەر چاوەکانیدا دێتو نیگەرانی دەکات، هەرلەم کاتەشدا دەروون تاریك دەبێتو ئیدی شەوقو زەوقی جارانی نامێنی کەواتە چاو بەخششێکی گەورەی خواییەو پێویستە بەو ئەندامە بەندەکان خۆیان بپارێزن لە قەدەغە لێکراوەکان وکاری ناڕەوایان پێ ئەنجام نەدەن جا هەر کات بەندە سنوری بەزاندو فەرمانی خوای گەورەی پێ شکان تەماشاکردنی حەرامی پێ ئەنجامدا ئەوە مافی خوای گەورەیە کە ئازاری ئەو بەندەیە بدات لە سەر ئەنجامدانی ئەو بێ فەرمانیە هەر بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولـئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً﴾ (الاسراء : ٣٦) واتە: بەڕاستی ئەندامەکانی بیستنو بینین ودڵ هەموویان کە سێ دروست کراوی خوان، خاوەنیان بەرپرسە لێیان .ووشەی (البصر) واتە بینین و لێ وەگێراوەکانی (١٤٨) جار لە قورئاندا هاتووە لە کاتێکدا ووشەی (البصر) (٨٨)جار بە واتای بینینی ڕووناکی و تەنو شێوەکانیان بە چاو

هاتووه ، وه له جارەكانی تریشدا بەمانای بیركردنەوەو تێگەیشتنی ژیری و دیاردەكان هاتووه، وه هەروەها ئەوەی زانراویشه له ڕووی هەردوو زانستی كار ئەندام زانی و توێكاری یەوه ئەوەیه، كه دەماری بینین له هەر چاوێكدا زیاتر له (یەك ملیۆن) ڕیشاڵی دەماری پێك هاتووه ،له كاتێكدا كه سێ یەكی دەمارەكانی هەست له مرۆڤدا دەمارەكانی بینینو ئەو زانیاریەش له ڕێی چاوەوه به مێشك دەگات، دەگاته نزیكەی(٧٠٪)یزانیاریيەهەستی یەكان[١] هەروەها خوای گەوره له ئایەتێكی تردا دەفەرموێت: ﴿ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾(الملك : ٢٣) واته: ئەی محمدﷺ پێیان بڵێ هەر خوایه كه دروستی كردوون و ئەندامەكانی بیستنو بینین و دڵی پێ داون.

بەڵام زۆر بەكەمی سوپاسی ئەم بەهرانه دەكەن .دەی كەواته لێرەدا مرۆڤ هەرچی بێتو هەر چۆنێك بێت پێویسته لەسەری كه سوپاس گوزاربێت له بەرامبەر ئەندامەكانی لاشەیدا، وه پاراستنی ئەم سێ ئەندامەش هۆكارن بۆ بەختەوەری مرۆڤ (بیستنو بینینو دڵ) هەر سێكیان تەواوكەری یەكترین بەوەی ئەگەر گوێ بیستی دەنگی حەرام بێ یا بینینی یاخود دڵت ئارەزووی بكات.هەروەها خوای گەوره له

---

(١) گۆڤاری هەیڤ ژماره (٥) ل (٢٦–٢٧).

ئایەتێکی تردا دەفەرموێت :﴿وَاللّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾(النحل :٧٨) واتە: خوای میهرەبان ئێوەی لەسکی دایکتان دا هێنایە سەر زەوی و لە کاتێکدا ئێوە هیچتان نەدەزانی، هەروەها ئەندامەکانی بیستنو بینینو دڵی پێ بەخشین بۆ ئەوەی سوپاس گوزاری بن، بەڵی فەرموودەی خوای گەورە لەم بارەیەوە زۆرن، کورد گوتەنی(مشتێك نموونەی خەرمانێکە)، دەبێ ئەوەش بزانین کە یەکەم پلەی پەیژەی سەرکەوتن بۆ تاوانەکان (چاوە) بۆیە پێویستە زۆر ئاگاداربین لە بەکارهێنانیدا، ڕاستە لە زۆربەی ئایەتەکاندا ووشەی (السمع) پێش ووشەی (البصر) کەوتووە، بەلأم دەبێ ئەوەش بزانین کە هەردووکیان لە یەك کاتدا دروست کراون و گەشە دەکەن لە سەرەتای دروست بوونی کۆرپەلەدا، بینراوە کە پەڕەی بیستن لە سەرەتای هەفتەی چوارەمی سوڕی ژیانی کۆرپەلەدا گەشە دەکات ، هەروەها چالأیی چاویش لە سەرەتای هەفتەی چوارەم لە ڕۆژی (٢٢)دا سوڕی ژیانی کۆرپەلەدا گەشەدەکات، کەواتە سوپاس گوزاری بەخششی چاو تەنها بە پاراستنی دەبێت لە ڕوانینی حەرامە ناڕەواکان و دوور لە بێ فەرمانی خوای گەورەو میهرەبان.

خۆت بپارێزە لە(زینای چاو) !!

خوشـكو بـرای ڕێـزداری مـسوڵمان .... بزانـە كـە لـە ژیـانی دونیـادا نـاتوانین، بـە سـەر شـەیتان و سـەربازە چـالاكەكانیدا زاڵ بـین تـەنها بەكۆمـەكو یارمـەتی خـوای میهرەبـان نـەبێت، بۆیـە پێویـستە پـێش هـەموو شـت داوا لـە خـوای گـەورە بكـەین كـە پارێزراومـان بكـات لـە فڕوفێڵەكانی شەیتانو وەسوەسە خراپەكانی و ڕازاوەیی تاوان جـا لـە هـەر پۆشـاكو بەرگێكـدا بێـت، بۆیـە نـەگرتن و نەپاراسـتنی چـاو لـە تەماشـاكردنی حـەرام لـە گـەورەترین هۆیـەكانی نزیـك بوونەوەیـە لـە شـــەیتان، بـــەڵام بـــە پێـــچەوانەوە گـــرتنو پاراســـتنی (چـــاو) لـــە شتەحەرامەكان، پشت شكێنەرو ترسێنەری شەیتانەو هـەموو ئامـانجو ئاواتـەكانی دەبڕێتو ڕیسواو سەرشۆڕی دونیاو دوا ڕۆژی دەكـات بۆیـە ئیمامی إبن القیم (ڕەحمەتی خوای لێبێت)لە كتێبی

(الجواب الكـــافي)دادەفـەرموێت: (پۆشـینی چـاوو پاراسـتنی بـەرەو چـاكەو بەختـــەوەری دەتبـــات، بـــەڵام تێـــڕوانین و بـــەرەلاَ كردنـــی و تەماشـاكردنی حـەرام، دڵ بـەرەو وێـران بـوون دەبـات و وا لـەمرۆڤ دەكات هەمیـشە لـە بیركردنـەوەدا بێـت، وە هۆكـاری خـراپ لـە سـەر لاشـەو دەروون بـە جـێ دەهێڵـی) لەوانەیـە بـە مێـشكتدا بێـت باشـە

بۆچی زینای چاو؟ ئەی یانی چی؟ ئایا چاویش زینا دەکات؟ چۆن؟ لێرەدا دەڵێین: بەڵێ زینای چاو، چونکە ئەوەبزانەکە خوای گەورە (ڕەحم بەمن وتۆیش) بکات ئەوبەلأو نەهامەتیانەی کەسانێکی زۆری گرتۆتەوەو ڕۆژانە سەرقاڵن بە زینا کردنەوە(پەنا بەخوا) کە مەبەست پێی (زینای بچوکە) تەنها بەهۆی تێڕوانینی حەرامەوەیەوەك کوردەواری پێشینمان فەرموویانە (هەر دەوەنەو دەبێت بەدار)... بۆیە خوای گەورەدەفەرموێت: ﴿وَلاَ تَقْرَبُواْ الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاء سَبِيلاً﴾ (الاسراء:٣٢) واتە: نزیکی زینامەکەونەوە، چونکە بە ڕاستی ڕەوشتێکی بەدوناشیرین وڕێگەیەکی خراپە، هاوەڵی خۆشەویست (أبي هريرة) دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: كتب على ابن آدم نصيبه من الزنى مدرك ذلك لا محالة فالعينان زناهما النظر والأذنان زناهما الاستماع واللسان زناه الكلام واليد زناها البطش والرجل زناها الخطا والقلب يهوى ويتمنى ويصدق ذلك الفرج ويكذبه)[1] واتە: هەموو مرۆڤێك بەشی خۆی هەیە لە زینا و لە سەریشی نوسراوەو پێشی دەگات بەوەی کە هیچ دەرباز بونێك نییە لێی مەبەستی بە (زینای بچوکە) کە زینای چاو: بریتییە لە

(١) رواه البخاري (٦٢٤٣) ومسلم (٦٦٩٥) .

تێڕوانینی حەرام، زینای گوێ: بریتیە لە گوێ گرتن لە شتی حەرام وپڕووپووچ، وە زینای زمانیش،بریتی یە لە قسەکردنی خراپ، وە زینای دەستیش بریتی یە لە بەکارهێنانی دەست لە زۆرداری و زەبروزەنگ، وەزینای پێ یەکاننیش بریتی یە لە هەنگاونان بەرەو کاری خراپەو بەدڕەوشتی ، بۆیە دڵیش ئارەزووی دەکات و ئاواتی پێ دەخوازێت وە عەورەتیش ڕاستی ئەو کارە دەردەخات یان بەدرۆی دەخاتەوە (الحافظ ابن الحجر)(ڕەحمەتی خوای لێبێت)دەفەرمووێت: ابن البطال فەرموویەتی: (بۆیە تێڕوانین و ووتەی خراپ بە زینا دانراوە، چونکە بانگەشە دەکات بۆ زینای ڕاستەقینە (کۆبوونەوەی حەرام کراوبەعەورەت) هەر لەبەر ئەمەش پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (والفرج يصدق ذالك أو يكذبه)[1] ئایا ئەزانی کە بەرهەمی تەماشاکردنی حەرام (النظر) تووش بوونە بە نەخۆشی دەروونیو خیانەتو ناپاکیو دەست درێژی کردنیشە بۆسەرئابڕوو وناموسو هەستی موسوڵمان یان غەیری موسڵمان، کەواتە مادام هەموو سەرەتاو تاوانەکان بە هۆی چاوەوەیە و ئەندامی تر بەکەمی باس کراوە، دەتۆش بیپارێزە، هەروەك شاعیر دەڵێ:

---

(١) بڕوانە: فتح البارى شرح صحيح البخاري (٢٢/١١) .

نظرة فابتسامة فسلام فكـلام فموعـد فلقــاء

واتە: سـەرەتا تەماشـاكردنو پاشـان بـزەو زەردەخەنـەو لـە دوایـشدا سـەلام كـردنو هـەواڵی یـەك پرسـین ئـیتر دوای ئـەوەش قـسەكردنو مەوعید دانان بۆ یـەك بیـنین و كەوتنـە نـاو ئـەو تاوانـەی نـاونراوە بـە (زینا) ی گەورە (داوێن پیسی)پەنا بە خوای گەورە .

چەند فەرموودەیەکی خوای گەورە دەربارەی تێڕوانینی حەرام (النظر)

یەکەم :–خوای گەورە دەفەرموێت:﴿قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴾ (النور: ٣٠) واتە: ئەی پێغەمبەر ﷺ بەپیاوانی باوەڕ دار بڵێ: با چاویان دانەوێنن و تەماشای حەرامی پێ نەکەن و شەرمگەی خۆیان (پاش و پێش) یان بپارێزن، کە ئەمەش زۆر چاکترە بۆیان و خواش ئاگاداری پیشەکەیانە لێرەدا چاو دانەواندن هۆیەکی گرنگە بۆ پاك ڕاگرتنی دڵ و دەروون و داوێن، وە هەست کردنیشە بە شیرینی باوەڕو، هەر بەوەی ڕوانین کاری خۆی دەکات و خوای گەورەش هەستی باوەڕداران بۆ ئەوە ڕادەکێشی کە ئاگاداربن و خۆیان بپارێزن ئەگەر چی کەسی چاودێر لەو کاتەدا بە سەریانەوە نی یە یان شەرم لە کەس ناکەن بەڵام خۆ خوای گەورە چاودێرەو ئاگاداری ئەو کردارانەیە .

کەواتە بە هەموو شێوەیەك تێڕوانینی حەرام قەدەغەیەو دیارە ئەم قەدەغەکردنەش سوودو قازانجی خۆی هەیە، چونکە خوای گەورە باشتر دەزانێ بەوەی کە هەر بەهۆی بینین و تێڕوانینەوە یە هۆکارەکانی وروژاندنی ئارەزووە هەڵچووەکان دەست پێ دەکات (هەربۆیەوتراوە:هەرکەس ئەم چوارەبپارێزێت ئەوادینی پارێزراوە

ئـەوانیش تەماشـاکردنی حـەرام، بیرلـێ کردنـەوە، دەربـڕین بـە چـەند ووشەیەك وە ڕۆیشتن بۆ کارەکە).

درەخت لە باخا جوان و پڕ بەرە خاوەن پەرژین و خاوەن سێبەرە

درەختی سەر ڕێ بەری هەر کاڵە گـیرۆدەی دەســـتی دزو منداڵە

دووەم :- خوای گەورە تایبەت بـە ئافرەتـان دەفـەرموێت :-﴿ وَقُـــل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَـــتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ﴾(النور: ٣١) واتـە: ئـەی پێغەمبـەر ﷺ بـە ئافرەتـە باوەڕدارەکان بڵێ :- باچاوی خۆیان دانـەوێنن و (پـاش و پـێش) ی خۆیـان بپـارێزن جوانیەکـەیان بەدەرنەخـەن جگـە لـەوەی کـە خـۆی دەردەکەوێت .کە ئەویش زیاتر ڕووی دەرەوەی جـل و بەرگەکەیـەتی، هەروەها پێویستە ئەوەش بزانرێت کە حیکمـەت لـە پۆشـینی حجـاب ئەوەیە کە ئەو خوشکە دەبێت جـوانی لاشـەی بـشارێتەوە و نەشـبێتە هـۆی سـەرنج ڕاکێـشانی پیـاوان، بـەڵام بەداخـەوە زۆربـەی ئـەو بـاڵا پۆشـانەی لـەڕۆژگاری ئەمڕۆمانـدا ئافرەتـان دەیـان پۆشـن ناشـەرعین ئـەویش بـەوەی بـەڵێ ئافرەتەکـە لاشـەی داپۆشـیوە بـەڵام چـۆن؟ بەشێوەیەك کە لەگەڵ فەرمانی خوادا زۆر جیاوازە، ئەویش بەوەی کـە داوای مۆدیـل دەکـات و یـان بەشـێوەی چـەند پارچـەو یـان تەسـك و

یـاخود ڕەنگاوڕەنگـە، کەئەمانـە بـەهیچ شـێوەیەك ئـەو بـالاَ پۆشـیە ناگرێتەوە کە دین داوای کردووە، بۆیە گومانی تێدا نیـە کـە ئـەم دوو ئایەتەی پێشوو هەردوکیان فەرمانی خوای گـەورەن بۆهـەردوو ڕەگـەز (ئافرەت و پیاو) ی باوەڕدار بـەبێ جیـاوازی لـەوەی کـە چـاوەکانیان دانـەوێنن لـە ئاسـت ئـەو شـتانەی کـە حـەرامن، کەواتـە **خوشـکی بەڕێزم**.... لەوانەیە تـۆش واگومانـت بردبـێ کـە نـەهی چـاو داخـستن تەنها بۆ پیاوەو ئافرەت ناگرێتـەوە، بـەلاَم بـاش بزانـە ئـەم ئایەتـەش تایبەتە بەئێوەی بـەڕێزو سـەنگین ،چـونکە لەپاداشـتی خوایـشدا هـیچ جیاوازیتان نیە، بۆیـە لـە فـەرمان و نەهیەکانیـشدا نابێـت جیاوازیتـان هەبێت، بۆیە ئامۆژگاریت دەکـەم هـەرکات تووشـی ئـەو وەسوەسـەیە بویت ئەوا یەکسەر پەنا بگرە بەخوای گەورەو میهرەبـان ،ویـادی خـوا بکەو خوات بیر بکەوێتەوە، چـونکە لەڕاسـتیدا زۆرن کەسـانێك کـە لـە خەوی بێ ئاگایدان و بەخەبەر نایـەن تـاکو ئـەو ڕۆژەی ملك المـــوت(سەلامی خوای لێبێت)دەگاتە سەریان فەرمانیان پێ دەکات بە دابڕانی هەتا هەتایی لە دونیای کەم نرخ و پڕ لە کێشەدا، وەزۆرن ئەوانـەی کـە بـە جوانی و لەش ولاریان دەنازن و پشتیان تەنها بە دونیاوڕازاوەییەکـەی بەستووە، بۆیە زوو تەوبە بکەو بگەڕێوە لای خوا ،چونکە تەوبـەکردن هۆی سەربەرزی و سەرفرازی دونیـاو دوا ڕۆژە هـەروەك خـوای گـەورە

دەفەرمویێت :﴿ فَأَمَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴾ (القصص: ٦٧).

واتە: ئەوکەسەی تەوبە دەکات و دەگەڕێتەوە بۆلای خواو بەتەواوای و وە باوەڕیش دەهێنێت و کردەوی چاکیش ئەنجام دەدات ئائەوە دەیسەلمێنێ کەلە سەرفرازانە، هەروەها هەولبدە زۆر داوای لێخۆشبوون لە خوای گەورە بکەو نەکەی بۆساتێکیش لەبیرت بچێت .

سێ یەم :- خوای گەورە دەفەرمویێت:- ﴿ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَـئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً ﴾ (الاسراء: ٣٦) واتە: بەڕاستی گوێ و چاوو دڵ هەمویان کە سێ دروست کراوی خوان خاوەنە کانیان بەرپرسە بەرامبەریان بەومانایەی (کە لە خراپە کاری و تاوان کردندا بەکاریان نەهێنێ) هەر بۆیە بەدبەختترین و سەرلێشێواوترین کەس لەدونیادا ئەوانەن، کە بە جوانی و ڕازاوەییەکەی و ئەوەی کەتیایەتی دڵ خۆش دەبن و ئەو ڕازاوەییەش بەردەوام لەبەر چاویانە، هەڵبەتە کە ئەمەش یەکێکە لە فێڵەکانی شەیتان، وە یەکێکیشە لە هۆکارەکانی لە خشتە بردنی مرۆڤەکان بەوەش کە ئەندامەکانی سەری مرۆڤ کە لەم ئایەتەدا ئامارژەی پێکراوە زۆر بەجوانی ئەوە دەردەخات کە مرۆڤ هەمیشە پێویستە ئاگاداری ئەو بەخششانەبێت

کــە خــوای کــار جــوان پێــی بەخــشیوە، هــەروەك خــوای گەورەلەســەرەتاوە ووشــەی (الــسمع) واتــە بیــستن ی هێنــاوە کــە زۆرپێویــستی بەپاراســتنە لــە بیــستنی شــتە حەرامــەکان وەك (گــوێ گرتن بـۆ غەیبـەت و گـۆرانی و مۆسـیقا...) چـونکە گومـانی تێـدا نیـە کاتێك گوێیەکانت تووشی حەرام بوون نزیکە کـە چـاوو زمـان و دڵ و هــەموو ئەندامــەکانی تــری لاشــەت تــووش بــبن، بۆیــە لەپێــچەوانەی ئەمانــەدا گــوێ بیــستی شــتە حەڵاڵــەکان ببــە هــەروەك خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿ وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُواْ لَــهُ وَأَنــصِتُواْ لَعَلَّكُــمْ تُرْحَمُونَ ﴾ (الاعراف: ٢٠٤) واتــە: هــەرکات قورئــان خوێنــدرا ئــەوا گــوێ بگرن و بێ دەنـگ بـن بـەڵکو خـوای گـەورە بـەزەیی پیاتانـدا بێتـەوە چـاویش پێویـستی بـە پاراسـتنە، چـونکە بەڕاسـتی بەریـدی شـتەکانە بۆناو دڵ هەر شتێك ببینێ ئەوە دەیگوێزێتـەوە بـۆ جـێ ی مەبەسـت، هەروەك ئیمامی ابن القیم(ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: (ئەی شەیدا ببیستە، پـیش ئـەوەی ببـینی، گوێـچکە لـەپێش چـاودا شـەیدا دەبێت، سـوپای خۆشەویـستیش لـە دەرگـای گوێـچکەوە دەچـنە نـاو شاری دڵەوە، هەروەکو زۆرجاریش لە دەرگای چـاوەوە دەچـێ، بۆیـە چاوت بپارێزە) هەروەها دەفەرموێت : (تاوان کاران بـە ئەندامـەکانی لاشــە دووجــۆرن: ئــەو کەســەی تــاوانی ئــەنجام دا بەیــەکێك لــە

ئەندامــەکانی لاشــەی و بڕواشــی بــە خــوای گــەورە هــەبوو ئــەوە زۆر لەپێش ترو نزیك ترە بۆسزای خوایی، چونکە ئەو لەسەر زانیـاری ئـەو تاوانـەی ئـەنجام داوە، بـەڵام ئەگـەر مرۆڤـی تـاوان بـار بـڕوای بـەخوا نەبووتاوانیـشی ئـەنجام دا ڕاسـتە سـزای خـوا دەیگرێتـەوە بـەڵام زۆر دوورە ئومێدبوون بە چاك بوون و ڕێنومویێنی خوایی)[1].

چوارەم : خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَـا تُخْفِـي الـصُّدُورُ﴾ (غـافر: ١٩) واتـە: خـوای گـەورە شـارەزایەو دەزانێـت بـە خیانــەتی چــاو، وە هەرچــی دڵێــشە دەیــشارێتەوە، دڵ و دەروون لەلاشەی مرۆڤـدا شـتێکی خـواکردەو، ئاوێنەیـەکی سـاف و بێگـەردە، بۆیـە هـەموو شـتێکی بـە جـوانی تێـدا دەبینرێـت ئەگـەر بـە تـاوان و سەرپێچی پیس و چڵکن نـەکرێت، لـەم ئایەتـە پـیرۆزەی سـەرەوەش ئەوە ڕوون دەبێتەوە کە مرۆڤ تەنها بە ئەندامەکانی (دەسـت و زمـان و پێیـەکانی) خیانـەت ناکـات، بەڵکوخیانـەتی چاو یش یەکێکـە لـەو تاوانانــەی کــە خــوای گــەورە نــاوی بــردووە، بــەوەی کــە ئــەمیش خیانـەتێکی گەورەیـەو دەسـت درێژیەکیـشە بۆسـەر ئـابڕوو نـاموس و شەرەفی خەڵکی، بۆیـە بەپاراسـتنی چـاوت لـەو خیانەتـە ئـەوە مانـای

---

(١) بڕوانە: بەرتووکی (الجواب الكافي) (ل ٣٦).

ئەوەیە نەفست پاراستووە، هەروەك ئیمامی شافعی (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمووێت: (نەفس و دڵ و دەروونت ئەگەر سەرقاڵیان نەکەیت بە حەق و ڕاستیەوە ئەوا بە شتی ناحەق و پڕو پووچەوە سەرقاڵت دەکەن)[1] کەواتە دەبێت بزانی لەم دونیای خوایەدا بەچیەوە خۆت سەرقاڵ کردووە، ژیانی ڕۆژانەت لە کام شوێن و جێگادا بەسەر دەبەیت، هەروەها (حارسي المحاسبي) (ڕەحمەتی خوای لێبێ) دەفەرمویت: (فرض البصر: الغض عن المحارم، وترك التطلع فيما حجب وستر)[2] واتە: واجبی چاو ئەوەیە کە بیپارێزیت لە شتە حەرامەکان و شتە پەنهان و شاراوەکان.

پێنجەم : خوای گەورە دەفەرمووێت : ﴿وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (فصلت : ٢١) واتە: لەبەر ئەوەی کە تاوان باران بە دەم و زوبان حاشای تاوانەکانیان دەکەن لە ڕۆژی دوایدا خوای گەورەش فەرمان بە ئەندامەکانی لاشە دەکات کە شایەدیان لەسەر بدەن، جا ئەوانیش لەوەلامدا دەڵێن: ئەوەئێوە شایەدی لەسەر ئێمە دەدەن لە

---

(١) بڕوانە: پاکیزەیی (ل ٢٢٣).

(٢) بڕوانە: رسالة المسترشدين (١١٨-١١٩) .

کاتێکدا ئێمە لەبەر ئیوەمان بوو، ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ ئەو خوایەی کەشتەکانی لە نەبوونەوە هێناوەتە بوون و دروستی کردوون هەر ئەویشە ئێستا وای کرد کە ئێمە بێینە قسەو شایەدی بدەین، وەهەر ئەو خوایەش یەکەم جار دروستی کردین و هەر بۆلای ئەویش دەگەڕێینەوە، جا بۆیە ...تکایە بۆ یەك دووڕۆژێکی دونیای بڕاوە خۆت مەخەرە بەر هەڕەشەی ئەو ئایەتەو بانەبیتە هۆی ڕیسوایی و نەشبیتە جێی گاڵتە پێکردنی ئەندامەکانی لاشەت، ئایا ئەزانی ئەوە چ ساتە وەختێکە چ ڕۆژگارێکە وەچ ڕوداوێکی ناخۆش و سەر کۆنەکەرە ، لە ڕۆژێکدا کە هەموو ئەندامەکانی لاشەت شایەدیت لە سەر دەدەن ، بۆنمونە چاو یەکێکە لەوئەندامانە وە بگرە زیاتر هەر ئەویش چێژی لەشتە حەرامەکان بینیوە تەنها ئەویش هۆکاربووە بۆ ئەنجام دانی ئەو تاوانە، بەلاَم لە دواڕۆژدا بەربەرەکانیت دەکات بۆیە پێش ئەوەی بگەی بەو ڕۆژە ترسناکە و لەوێ پەنجەی پەشیمانی بگەزی (کەسوودیشی نیە) لێرە بگەڕێوەو تەوبەی ڕاستەقینەی خۆت ڕابگەیەنە، هەر لەم دونیایەدا هەوڵ بدە کە ئەندامەکانی لاشەت بە کالاَی باوەڕو خواپەرستی بڕازێنەوە ڕاستە سەردەمی لاوی و جوانی بەخششی خوای گەورەن بۆمرۆڤ، بەلاَم ئایا دەبێت ئەو جوانیە هەر لە شتی حەراما سەرف بکرێت ،بەداخەوە زۆریش بەداخەوە کە مرۆڤ هەست بەو بەخششە خواییە ناکات

وەزۆریـش بـێ ئاگایـە لیێـی، ڕاسـتە گـەنجی و جـوانی ئـەو گەوهـەرە بەنرخەیە کە تۆ دەیبینی، بەڵام ئەی نازانی پـاش چـەند سـاڵێکی تـر پیری بەرەو ڕووت دێ و ئەو دەم و چاوو لاشە جوانەی کـە خـۆت پـێ ی هەڵدەکێشاڵە کاتی گەنجیدا دوایی چرچ و لۆچ دەبن و ئـەو چـاوەی تەماشـاکردنی حـەرامت پـێ ئـەنجام دەدا ئـەو کـات نابینـا دەبێـت و هەموو نیشانەکانی مردن دەبنە زەنگی ترسـناکی شایـستە بوونـت بـە سزای خوای پەرروەردگاری بەدەسەڵات.

شەشەم : خـوای گـەورە دەفـەرمووێت ﴿ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴾ (فصلت : ٢٢) واتە: ئەوە ئێـوە لـە خـوا نەدەترسـان کــە ئەندامــەکانی لاشــەتان، (بیــستن و بیــنین و پێــستەکانتان) شایەدیتان لەسەر بدەن لەکاتێکدا ئەو تاوانە تان ئەنجام دەدا، بـەڵکو واگومانیشتان دەبرد کەخوای گەورە ومیهرەبان بێ ئاگایە لـە زۆربـەی ئەو کردەوانەی کە ئەنجامی دەدەن . بۆیە پێویستە ئەوە بزانرێت کـە خـوای گـەورە زۆر زانـاو شـارەزایە بـە کردەوەکـان و چاودێریـشە بـە سەرمانەوە، کەواتە هەرکات بیرت چوو بـەلای ئـەنجام دانـی تاوانێکدا بە ئەندازەیەکی کەمیش بیرێك بکەوە لەو ئازارو ناسـۆرو ناڕەحەتیـەی کە بە سەرت دا دێت لە ڕۆژی دوایدا، هـەروەها کـەمێك خـۆت بـەراورد

بکە لەگەڵ ئەو ساتەی کە فەرمانت پێ دەکرێت بەرەو دۆزەخ (پەنا بەخوا) وەبشزانەکە خواردن وخواردنەوەیان کێم و زوخاوو پیسی ئەهلی دۆزەخە، بڕوا ناکەم کەسێك ئەمە بزانێت وابەئاسنی خۆی تەسلیمی شەیتان بکات وبەوێنەی تۆپ گەمەی تاوانت پێ بکات، جا فەرموو ئێستا ئامۆژگاری ئەو باوەڕدارەی هۆزی فیرعەون کە بە نهێنی باوەڕی هێنابوو لە گوێ بگرە لە کاتێکدا ئامۆژگاری گەلەکەی دەکات و دەڵێت: ئەی هۆزەکەم: بزانن ژیانی ئەم دونیایە کەمەو زوو تێپەڕە، بەڕاستی دوا ڕۆژ جێی حەسانەوە و پاڵدانەوەی هەتاهەتاییە،ئەی هۆزەکەم بەڕاستی ژیانی دونیاو ڕازاوەییەکەی خۆشیەکی کەمەو کۆتایی پێ دێت، وە ژیانی دوا ڕۆژ کە دوای ئەم ژیانە دێت ژیانێکی هەمیشە ییە کاربکەن بۆماڵێك کە دەمێنێتەوە خۆتان بپارێزن لە ماڵێك کە لە ناو دەچێت و وە بشزانن لێپرسینەوەی قیامەت زوو دێت و نزیکە[1]

---

(١) بڕوانە: أيسر التفاسير (٥٣٥/٤).

چەند فەرمودەیەکی پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی (تێڕوانینی حەرام)

یەکەم : هاوەڵی خۆشەویست(أبي هريرة) (رضي الله عنه) **ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:** (كتب على ابن آدم نصيبه من الزنى مدرك ذلك لا محالة فالعينان زناهما النظر والأذنان زناهما الاستماع واللسان زناه الكلام واليد زناها البطش والرجل زناها الخطا والقلب يهوى ويتمنى ويصدق ذلك الفرج ويكذبه)[1] **واتە: هەموو مرۆڤێك بەشی خۆی پێدراوە لە زینا، وە لەسەریشی نوسراوە ڕزگاربوونیشی نیە لێی یەك لەوانە زینای چاوە تێڕوانینی حەرامە، واتە تێڕوانینی حەرام بە زینا دەنوسرێ بەڵام زینای بچووك**

دووەم : هاوەڵی خۆشەویست(عبدالله بن بريدة) (رضي الله عنه) **ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خواﷺ بە ئیمامی علی فەرمووە:**(ياعلي ! لا تتبع النظرة النظرة فإن لك الأولى و ليست لك الآخرة)[2] **واتە: ئەی عەلی یەك لە دوای یەك تەماشا مەکە، چونکە یەکەمیان بۆتۆیە واتە**

(١) رواه البخاري (٦٢٤٣) ومسلم (٦٦٩٥) .

(٢) بڕوانە: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله (٧٩٥٣).

بە بەیەکەم تێڕوانین تاوان بار نابیت، بەلاَم ئەوەی دووەم جار بۆتۆ نیە واتە تاوان بار دەبیت.

سێ یەم : هاوەڵی خۆشەویست(جریر بن عبدالله) (رضي الله عنه) ئەفەرمووێت: (سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن نظر الفجاءة فأمرني أن أصرف بصري)[١] واتە: پرسیارم کرد لە پێغەمبەری خوا ﷺ دەربارەی تێڕوانینی کوت و پڕو لەناکاو، فەرمانی پێ کردم کە چاوم لادەم لە سەری .

چوارەم : – هاوەڵی خۆشەویست(أبي سعيد) (رضي الله عنه) ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی:(إياكم والجلوس بالطرقات) فقالوا يا رسول الله مالنا من مجالسنا بد نتحدث فيها فقال (فإذا أبيتم إلا المجلس فأعطوا الطريق حقه) قالوا وما حق الطريق يا رسول الله ؟ قال (غض البصر وكف الأذى ورد السلام والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر)[٢]. واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموی ئاگادارتان دەکەمەوە نەکەن لەسەر ڕێگاوبانەکان دابنیشن، جا

---

(١) رواه مسلم (٥٦١١) .

(٢) رواه البخاري (٢٤٦٥) ومسلم (٥٥٢٨).

هـاوەڵان فـەرمویان: ئـەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ ئـەی چـی بکـەین لەکاتێکدا ئەوە شوێنی دانیشتن و گفتوگۆمانە شوێنی تریشمان نیـە و ناچارین، جا پێغەمبـەری خـوا ﷺ فـەرمووی: دە کەواتـە ئەگـەر هـەر دانیشتن و ناچاربوون ئەوا مافی ڕێگاو بـان بـدەن: ووتیـان مـافی ڕێگـاو بان چی یە ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموی: مـافی ڕێگاوبـان ئەوەیـە کە چاوت داخەیت لە تێڕوانینی حەرام، وەدەستیشت بپارێزی لە ئـازار گەیاندن بە خەڵکی، وە وەڵامی سەلام بدەیتەوە، وە فەرمان بە چـاکە و نەهی بکەیت لە خراپە.

پێنجەم : هاوەڵی خۆشەویست(عبدالله بن مسعود) (رضـي الله عنـه) ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خـواﷺ فەرموویـەتی:(یا معشر الشباب من استطاع الباءة فلیتزوج فإنه أغض للبصر وأحصن للفرج ومن لم یستطع فعلیه بالصوم فإنه له وجاء)[1] واتە: ئەی کۆمەڵی گەنجان هـەر کامتـان توانای ژن هێنانتان هەیە بەهەردوو ڕووی (مـاددی و جەسـتەیی) وە با ژن بهـێنێ، چـونکە هۆکـارە بۆپاراسـتنی چـاو لـەتێڕوانینی حـەرام، وەداوێنیش دەپارێزێـت لـە کـاری حـەرام و خـراپ ،وە ئەگـەر ئـەوەی

---

(١) رواه البخاري (١٩٠٥) ومسلم (٣٣٨٤).

توانای نەبوو ئەوە با بەڕۆژوو بێت، چونکە ڕۆژوو هۆکارێکی زۆر گرنگە بۆ بەند کردن و سەرکوت کردنی ئارەزووەکان .

شەشەم: دایکی باوەڕداران(عائشة) (رضي الله عنها) ئەفەرمووێت: (لقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يوما على باب حجرتي والحبشة يلعبون في المسجد ورسول الله صلى الله عليه وسلم يسترني بردائه أنظر إلى لعبهم)[1] واتە: بینیتم کە پێغەمبەری خواﷺ لەڕۆژی جەژندا لەدەرگای ژوورەکەمەوە تەماشای حەبەشی یە کانی ئەکرد لە مزگەوتدا بە ڕمەکانیان یاریان ئەکرد، جا دایکی باوەڕداران عائشە(خوالێی ڕازی بێت)دەفەرمووێت: لە پشتی پێغەمبەری خواوە ﷺ تەماشای ئەوانم ئەکرد، پێغەمبەری خواﷺ منی لەوان ئەشاردەوە بە(ری دائەکەی) بۆئەوەی سەیری یاریکردنەکەیان نەکەم.

حەوتەم :(إياكم و محقرات الذنوب فإنما مثل محقرات الذنوب كمثل قوم نزلوا بطن واد فجاء ذا بعود و جاء ذا بعود حتى حملوا ما أنضجوا به خبزهم) قال رسول الله ﷺ : اياكم ومحقرات الذنوب ، فإنما مثل ماتحقرن من اعمالكم، كمثل قوم نزلوا بطن واد ، فجاء ذا بعود وذابعود،حتى اشعلوا نارهم

(١) رواه البخاري (٤٥٤) ومسلم (٢٠٦١).

و طبخوا عشائهم . رواه امام احمد (٥/٢٣١) وحديث حسن صحيح الشيخ الالباني في سلسلة الصحيحة (٣٨٩) واته /ئاگادارتان دەكەمەوە خۆتان بپارێزن لەتاوانە بچووكەكان ئەوانەی كە خەڵكی بەبچوكی دەزانن ، چونكە نمونەی ئەو تاوانانە وەكو نمونەی ئەو كۆمەڵە كەسە وان كە دەچنە ناو دۆڵێكەوەو هەریەكەیان بەلایەكدا دەڕوات بۆ گردكردنەوەی چیلكە بەوەی كە ئاگرێك بكەنەوە، پاشان ئاگرەكەی پێخۆش دەكەن و چێشتی پێ لێ دەنێن ئیمامی ابن القیم دەفەرموێت :

كل الحوادث مبداها من النظر ... ومعظم النار من مستصغر الشرر
كم نظرة بلغت فى قلب صاحبها ... كمبلغ السهم بين القوس والوتر

واتە / هەموو ڕوداوەكان سەرچاوەیان تێڕوانینی حەرامە، وە ئاگری گەورەو بەهێز لە پڕیشكی بچووكەوە دەست پێ دەكات، وەچەندەها تێڕوانین هەبوون و كاریگەریان هەبوو لەسەر دڵ، هەر وەك كارگەری تیر كە كەوانیشی تیا بەكار نەهاتووە .

ووتەی هاوەڵان و پیاوچاکان و زانایان دەربارەی تێڕوانینی حەرام .

خوشك و برای بەڕێزم....گومانی تێدا نیە بە خوێندنەوەی چەند لاپەڕەیەکی پێشوو لەم نامەیەدا ئەوەت لا گەلاڵە بووە کە خوای میهرەبان و پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن ترسناکی و قێزەونی تاوانی تێڕوانینی حەرامیان ئاماژە پێکردووە، هەروەها پێویستیشە ئەوە بزانین کە شەریعەتی خوای گەورە گشتگیرەو هەموو لایەنەکانی ژیان دەگرێتەوە هەر لە تاوانە زۆر بچووکەکانەوە تا تاوانە گەورەو لەناوبەرەکان، هاوەڵی خۆشەویست(أبي هريرة) (رضي الله عنه) ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: **(إن الله يغار وإن المؤمن يغار وغيرة الله أن يأتي المؤمن ما حرم عليه)**(١) واتە: خوای گەورە پێ ناخۆش بوونی خۆی هەیە، وەباوەڕداریش پێ ناخۆش بوونی خۆی هەیە، پێ ناخۆش بوونی خوای گەورەش ئەوەیە کە دەبینێ بەندەکەی دەچێت بەلای حەرامدا .بێگومانیش (تێڕوانینی حەرام) یەکێکە لەو تاوانانەو خوای گەورەش حەرامی کردووە و پێی ناخۆشە

---

(١) رواه البخاري (٥٢٢٣) ومسلم (٦٩٣٠).

بەندەی خۆی لەو حەرامەدا ببینێت، هەر بۆیە پێشەوایانی پێشین (سلف) یش (ڕەحمەتی خوایان لێبێت) گرنگی یەکی تایبەتیان بەم باسە داوە و نوسراوو ئاگادارکەرەوەو ووتەیان دەربارەی هەیە لەوانە:

١- **ئیمامی** (القرطبي)(ڕەحمەتی خوای لێبێت) ئەفەرموێت:(چاو دەرگایەکی گەورەیە بە ڕووی دڵدا، پێویستە ئەو دەرگایە بگیرێت و ئاگاداری بیت)[(١)].

٢ - **ئیمامی** (ابن القیم)(ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت:(هەموو سەرەتای تاوانێك بەهۆی چاوەوە یە، هەربۆیە کە فەرمان کراوە بە گرتنی و داخستنی، چونکە ئەمە پێشەکیەکە بۆ پاراستنی عەورەت، وەهەموو ڕوداویکیش سەرەتاکەی تێڕوانینە)[(٢)].

٣- (عبدالله بن مسعود) (ڕەزای خوای لێ بێ) ئەفەرموێت: تاوان زاڵ دەبێت بە سەر دڵدا، هەتاکو تاوانی وای پێ دەکات کە شایەنی باس کردن نیە و زۆر قێزەونە[(٣)].

---

(١) بڕوانە: **قەڵغانی موسوڵمان** (٩٠).

(٢) بڕوانە: **قەڵغانی موسوڵمان** (٩٠).

(٣) بڕوانە: فوائد غض البصر (١٢).

٤- شیخ حەسەنی بەصری (ڕەحمەتی خوای لێ بێ) دەفەرموێت: هەر کەسێك چاوەکانی بەرەڵا بکات و بیگێڕێت بەملاو ئەولادا ئەوا خەم و خەفەتی زۆر دەبێت[(١)]

٥- (الحافظ ابن الحجر) (ڕەحمەتی خوای لێ بێ) دەفەرموێت: گەورەترین فیتنەو بەلا کەبەسەر موسوڵماناندا دێت، تەنها بەهۆی ئافرەتەوەیە ئەویش بەبەڵگەی ئەو ئایەتەی کە خوای گەورە دەفەرموێت ﴿ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاء ﴾ (ال عمران:١٤)[(٢)]

٦- **ئیمامی** (ابن القیم)(ڕەحمەتی خوای لێبێت) لەوتەیەکی تردا دەفەرموێت ﴿ بەڕاستی خوای گەورە و میهرەبان گێڕاوێتی کە چاو ئاوێنەی دڵە ، ئەگەر بەندە چاوی داخست و پاراستی لە حەرام ئەوا دڵیش هەواو ئارەزووەکە خەفە دەکات و نایهێڵێت. بەڵام ئەگەر چاوی بەرەڵاکردو تێڕوانینی حەرامی پێ ئەنجام دا ئەوا دڵیش ئارەزووی شتی خراپە دەکات)[(٣)]

---

(١) بڕوانە: فوائد غض البصر (١٢).

(٢) بڕوانە: الابتلاء بفتنة النساء (٦).

(٣) بڕوانە: اين نحن من اخلاق السلف (١٠٢).

٧- (علاء بن زياد) (ڕەحمەتی خوای لێ بێ) دەفەرموێت : (ئەی بەندەی خوا چاوەکانت شوێنی حەرام مەخە ، چونکە تەماشاکردنی حەرام شەهوەت و ئارەزوو دروست دەکات ، پاشان کاریگەری دەبێت بۆسەر دڵ)[1]

٨- (سوفياني الثوري) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت : ڕەبیعی کوڕی خوسەیم بۆی گێڕامەوەکە ڕۆژێکیان چووە تە دەرەوەو لەو کاتەشدا ئافرەتێکی بینیوە ، ئەویش چاوەکانی داخستوەو توند نوقاندویەتی ، تا ئەو ئافرەتە تەماشای کردووەو وا گومانی بردووە کە ڕەبیع بە تە واوی نابینا بووە)[2] .

(١)بڕوانە: أين نحن من أخلاق السلف (١٠٢).

(٢) بڕوانە: الابتلاء بفتنة النساء (٣٢).

بترسە لە فیتنەی ئافرەت !!

موسوڵمانی خۆشەویست : بەڕاستی دووچاربوون بە بەڵاو پەژارەی ئافرەت یەکێکە لەو تاوانانەی کە هەر لەمێژەوە پێغەمبەران(عليهم الصلاة والسلام) و پیاو چاکان لێی ترساون و خۆیان لێی پاراستووە، هەروەها دوژمنانی ئیسلامیش هەستیان بە م خاڵە گرنگە کردووەو یەکێك لەو هۆکارانەی کە بەکاریان هێناوە دژی موسوڵمانان بانگەشە کردن بۆ ڕووتی و سفوری و بەرەڵایی ئافرەت و تێکەڵاو بوون لە گە ڵ پیاوان و داماڵینی پەردەی شەرم و حەیاو لابردنی بالاپۆشی بووە کە فەرمانی خوای میهرەبانە، چونکە باش دەیانزانی لە هیچ ڕوویەکەوە ناتوانن سەرکەون بەسەر موسوڵمانانداو لەناویان بەرن، بۆیە ئەم چەکەیان دۆزیەوە بۆبەرەنگاربوونەوەی و دژیان ، لەم کارەشدا دوو مەبەستی سەرەکیان دێتە دی کە ئەویش:

یەکەم: ئافرەتەکان بەرەو سفوری و کاری بەد ڕوشتی و لەدەستدانی شەرم و حەیا بەرن.

دووەم : پیاوان گومڕاو سەرلێشێواو بکەن و نوقمی زەلکاوو گۆماوی ئارەزووەکانیان بکەن و هەستی مرۆڤ بوون و موسوڵمان بوونیان

دەگۆڕێن و بەرە و بەئاژەڵ بوونیان دەبەن، هەربۆیە ئەوەتا یەکێك لە خاڵەکانی پرۆتۆکۆلاتی جولەکە دەڵێت: (پێکێکی مەیی وئافرەتێکی ڕووتی سەماکاری سۆزانی کاریگەریەکی وایان دەبێت لەسەر شوێن کەوتوانی موحەممەد کە بە (هەزار) تانك و بۆمب نەکرێت، دەی کەواتە نوقمی نێو ماددە بێهۆشکەرو شەهوەت و ئارەزوویان بکەن) یان لە پرۆتۆکۆڵێکی تری جولەکە دا هاتووە دەڵێت: (پێویستە کار لەسەر ئەوە بکەین کە ڕەوشت بڕوخێنین لە هەموو شوێنێکدا تاکو بە ئاسانی دەسەلأتمان بشکێت بە سەریدا ، فرۆید لە ئێمەیەو بەردەوام پەیوەندیە سێسیەکان ئاشکرا دەکات و لەبەر تیشکی خۆر نمایشی دەکات، بۆئەوەی شتەکان بە پیرۆزی نەمێننەوە، وە تەنها خەمی گەورەیان تێرکردنی غەریزە جنسیەکان بێت، ئەوکاتە ڕەوشت هەرەس دێنێت و دەڕوخێت)[(١)] جا هەر لە م ڕوانگەیەوە بەڕاستی دونیا هەمووی تاقی کردنەوەیە، ئایا خۆئارایشت کردن و دۆڕاندن و خۆڕازاندنەوە لە بازاڕو بازرگانی دونیادا باشترە یان دۆڕاندن لە ڕۆژێکدا کە هیچ کەس خۆشی بەچارەتدا نایەت وهەمووکەس تەنانەت نزیك ترین کەست هاشات لیّ دەکات و لیّت ڕادەکات سەرەڕای ئەمانەش ئەو شەیتانەی کەهەمیشە لەمل شکاندندا بوو بوّت ئەویش

(١) بڕوانە: کتێبی تربیة الاولاد في الاسلام / عبدالله علوان- (٦٢).

حاشات لێ دەكات هەرچەند لە دونیادا زۆر فریوی ئەدای وەك خوای گەورە دەفەرموێت :﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاء ﴾ (البقرە: ٢٦٨) واتە: بەڕاستی شەیتان بە هەژاری دەتان ترسێنێ و فەرمانتان پێ دەكات بەئابڕو چوون و بەدڕەوشتی، بۆیە دوور كەوتنەوە پێویستە لە شەیتان و دارو دەستەكەی كەواتە یەكێك لەو كارە بەد ڕەشتانەی كە شەیتان گرەوی خۆی پێ بردۆتەوە مەسەلەی فیتنەی ئافرەتە ، هەر لەبەر ئەوەشە كە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (ما تركت بعدي في الناس فتنة أضر على الرجال من النساء)[1] واتە: هیچ شتێكم لە بەلاو تاقی كردنەوە لەدوای خۆم بەجێ نەهێشتووە كە زیان و زەرەری هەبێت بۆسەر پیاو وەك ئافرەت، واتە هێند فیتنەیەكی گەورەیە كە مەحاڵە پیاو خۆی بگرێت لە بەرامبەری هەروەها

هاوەڵی خۆشەویست(أبي سعيد) (رضي الله عنه) ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (إن الدنيا حلوة خضرة وإن الله مستخلفكم فيها فينظر كيف تعملون فاتقوا الدنيا واتقوا النساء فإن

---

(١) رواه البخاري (٥٠٩٦) ومسلم (٦٨٨٠).

أول فتنة بني إسرائيل كانت في النساء)[١] واتە: بەڕاستی دونیا شیرین و سەوزە، ئێوەش جێنشینی خوای گەورەن، جا تەماشاتان دەکات بزانێت چی کردەوەیەك ئەنجام دەدەن، بۆیە خۆتان بپارێزن لە دونیا وە خۆشتان بپارێزن لە ئافرەت، چونکە بەڕاستی یەکەم فیتنەوبەلاَ پەیدابوو لەناوبەنی ئیسرائیلدا بە هۆی ئافرەتەوە بوو.بێگومان کاتێك خوای کارجوان هەردوو ڕەگەز (ئافرەت و پیاوی) درووست کردووە هەرخۆشی باشتر دەزانێت کە چی کاریگەریەکیان بۆسەر یەکتر هەیە، لە پێکدادانی سروشتی هەردوولاو هێزی ڕاکێشانی ئارەزوو لەنێوانیاندا، بۆیە بەهیچ شێوەیەك درووست نیە ئەو جۆرە تێکەلاَویەی کە ئەمڕۆدەبینرێت، چونکە دەبێتە هۆی خۆشحالّ بوونی دوژمنانی ئیسلام و بلاَوبوونەوەی کاری بەد ڕەوشتی، ئەوەتا(د. مدرو بیرغر) دەلّێت: (ئافرەتی موسولّمان بەتواناترین چین و توێژەکانی کۆمەلّگەن کە دەتوانن کۆمەلّگە بەرەو بەد ڕەوشتی یاخود بەرەو ڕەوشتی بەرزو ئاین پەروەری بەرن) هاوەلّی خۆشەویست (عبدالله بن مسعود) (رضي الله عنه) ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (المرأة عورة فإذا خرجت استشرفها الشيطان)[٢]واتە:

---

(١) رواه مسلم (٦٨٨٣).

(٢) بڕوانە: مجلة المجتمع (٣١) .

ئافرەت هەموو لاشەی عەورەتە هەرکات چووە دەرەوەی ماڵ شـەیتان سەرپەرشـتی دەکـات، واتـە شـەیتان دەچـێتە نـاخی و دڵیـەوە تـاکو خۆڕازاندنەوەو جوانکـاری و فیزلێـدانی پـێ ئـەنجام دەدات، خوشـك و بـرای خوێنـەر: تێکـەڵاوبوون لەگـەڵ ڕگـەزی بەرامبـەر، دەبێتـە هـۆی پەیــدابوونی گومـــان و خـــراپ بـــوونی دڵان، بۆیـــە زۆر پێویـــستە خۆپاراستن لە تێکەڵاوی، چونکە تێکەڵاوی بەرهەمی دەبێت و لەهـەرە بەروبوومە گرنگەکانیشی، شەڕو بەڵاو نەهامـەتی یـە هـەروەها دەبێتـە هۆی دروست بوونی زیناو بەد ڕەوشتی یـاخود دەبێتـە هـۆی داڕزان و بۆگـەن بـوونی کۆمەڵگـە، و لێـك تـرازان و لەناوچـوونی خێزانـەکان و نەمانی شەرەف وحەیاو ڕێزو دەشـبێتە هـۆی بێـزراوی و ڕیسوایی لـە دونیاو دواڕۆژدا وهتد... هاوەڵی خۆشەویست (عقبة بن عامر) (رضي الله عنه) ئەفەرمووێت: پێغەمبەری خـواﷺ فەرموویـەتی: (إياكم والدخول على النساء فقال رجل: يا رسول الله أرأيـــت الحمـــو؟ قـــال:"الحمـــو الموت)[1] واتە: ئاگاداربن هەرگیز لەگەڵ ئافرەتانی بێگانە کۆمەبنـەوە، یـەکێك لەپـشتیوانان (أنـصار) فـەرمووی: ئـەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ ئەی ئەگەر ماڵە خەزوران بوو واتە (برای مێرد یان ئـامۆزاو خـاڵۆزاو

---

(١) رواه البخاري (٥٢٣٢) و مسلم (٥٦٣٨).

پـوورزا ...) فـەرمووی: ئـەوە هـەر مردنـە .واتـە بمریـت لـەوە باشـترە لەگەڵ ئەوان کۆبیتەوە و دبنیشیت، بەڵێ ئەی خوێنەری ژێر بەڕاسـتی تێکەڵاوی تاوان و گوناهە، ڕوخێنـەری کـردەوە چـاکەکانەو بەتایبـەتی لە ڕۆژگاری ئەمڕۆی پڕ لە فیتنەو بەرەڵایی و ڕووتیدا، وەك لـە هـەموو شوێنەکاندا و بەهەموو شێوەیەك پەرەی پێـدراوەو لـە زۆربـەی مـاڵ و شـــوێنە گـــشتیە کـــان وخوێندنگـــەو نەخۆشـــخانەو کەناڵـــە کـــانی ڕاگەیاندنیشدا وە لە گۆڤارو ڕۆژنامـە کانیـشدا بانگەشـەی بۆدەکرێـت، کە هەر بـەم هۆیەشـەوە زۆرجـار دەبیـسترێت کـە چـەندەها کـەس بـە هـۆی تێکـەڵاوی و مانـەوە بەتـەنها لـو شـوێنانەدا توشـی ڕیـسوایی و کارەســاتی دڵ تـــەزێن دەبـــن، هـــەر لـــە نـــاو زڕانـــدن و بەنـــدکردن و دوورخستنەوەوە تادەگاتە خۆکوشتن، دەبێت باش ئەوەش بزانین کـە ئەمە هەمووی بەرهـەم و لاسـایی کردنـەوەی ولآتـانی ڕۆژئـاوای بـەناو پێشکەوتن و دیموکراسیە کە بە دیاری بۆ گەلانی ڕۆژهەلآتیان ناردووە وئـەوان خۆیـان تـەواو لێـی تێربـوون و زیـانی گـەورەیان لێکـەوتووە بەوهۆیـەوە وئیـستاش دەیانـەوێت بەمـە مومارەسـەی بکـەن، ئەوەتـە ئەمریکا لەولآتە بەناو پێشکەوتووەکان دەژمێردرێت لەم دواییەدا دانی نا بەوەی کە باشترین چارەسەر بۆ نەهێشتنی تـاوان و دەسـت درێـژی بۆســەر ئافرەتــان لــەو ولآتــەدا جیاکردنــەوەی کــوڕان و کــچانە لــە

خوێندنگـەکان و شـوێنە گـشتیەکاندا .هـەروەك لـە سـەرژمێریەکدا هاتووە کە (١٩)ملیۆن ئـافرەت لـە وڵاتـە یـەکگرتووەکانی ئـەمریکادا بوونەتـە قوربـانی دەسـت درێـژی کردنـە سـەر نـامووس و شـەرەف و ئابڕوو[١]. هەروەها لە لێکۆڵینەوەیەکی ناوەنـدی نیـشتمانی ئـەمریکادا هاتووە کـە لـە مـاوەی تـەنها یـەك کاتـژمێر دا (٧٨) ئـافرەت دەسـت درێژیان دەکرێتە سەر، هەروەها (هێـزی پۆلیـسی ئـەڵمانی ڕایگەیانـد کەوا جـل وبـەرگ و شـێوەی ڕۆیـشتنی ئافرەتـان پەیوەندیانهەیـە بـەو دەسـت درێژیکردنانـەوە)[٢].هـەروەها **جـۆرج بـالوش** دەڵێـت:(ڕۆژانـە بەدەیان تەن لەبۆمبی سێکسی دەتەقێتەوەو دەرەنجامەکەشی مایـەی دڵە ڕاوکێیە، بۆیە ئەمەش هەر منداڵـەکانمان ناکاتـە دڕنـدە لـە بـواری ڕەوشـتدا نـا بـەڵکو سـیمای کۆمەڵگـە دە ڕوشـێنێ)[٣] وەهـا لـە ڕاپرسیەکدا کە زانکۆی **کودنل** پێـی هەڵساوە، تیایدا هـاتووە کەلـە (٧٠٪)ی ئافرەتـانی کرێکـار لـە بوارەکـانی مـەدەنی دەسـت درێـژیان کراوەتە سەر کە ئەویش بە هۆی تێکەڵاویەوەیـە ، وە (٥٦٪) یـان زۆر

---

(١) بڕوانە: **کتێبی** (يوم أن إعترفت أمريكابلحقيقة (٥٥).

(٢) بڕوانە: مجلة المختار الاسلامية ذمارة(٦٥)ذي القعدةي(١٤٠٨).

(٣) بڕوانە: کتێبی الثورة الجنسية (١٠٠).

بەشـێوەی وەحـشیانە دەسـت درێـژیان کراوەتـە سـەر ئەمانـە وچەندەهای تر.

إن الرجال الناظرين إلى النساء   مثل السباع تطوف باللحمان

إن لم تصن تلك اللحوم أسودها   أكلت بـلا عوض و لا أثمان

واتە: نمونەی ئەو پیاوانەی کە لە ئافرەتان دەڕوانن، وەك ئەو دڕندانـە وان کە شالاَو بۆ نێچیرەکانیان دەبـەن و بـە دەوریانـدا دەسـوڕێنەوە، دەم لـە کەلاکـەکانیان وەر دەدەن، ئەگـەر پارێزکارەکـان ئـەو گۆشـتانە لـە دەمـی دڕنـدەکان نـەپارێزن، ئـەوا دەخـورێن و لـووش دەکرێن بەبێ بەرامبەر و بە بەلاشو حەلاش .

سوودەکانی چاو پۆشین

چاوپاراستن و خۆپاراسـتن دووهۆکـاری زۆر گـرنگن، لـە بـۆ پاراسـتنی داوێن و شەرمگەو پاراستنی ڕوو سوری و ئابڕوی مرۆڤەکان، هـەروەها سودێکی زۆریـان هەیـە هـەروەك پێـچەوانەکەی واتـە ڕوانـین بۆحـەرام زەرەرو زیانی خۆی هەیە، جا ئیمـامی إبن القـیم (ڕەحمـەتی خـوای

لێبێت) لـە کتـێبی الجواب الكـــافي دا چـەند سـودێکی چـاو پۆشـینی ئاماژە پێکردووە لەوانە :

یەکەم : هەرکات چاوت لە حەرام پۆشی واتە فەرمانی خوای گـەورەت جێ بـە جـێ کـردووە و هۆکـارێکی گرنگیـشە بـۆ بەختـەوەری دونیـاو دواڕۆژت ، بۆیە مرۆڤیش ئامانجی سەرەکی ئەو بەختەوەریەیە .

دووەم :چاوپۆشین لە شتە حەرامـەکان ڕێگرێکـی زۆر گـەورەو بـەهێزە لـە تـیری ژەهـراوی و ناهێڵێـت ئـەو تـیرە ژەهراویـە بگاتـە سـەر دڵ و کاریگەری خۆی هەبێت.

سێ یەم : وا لە دڵ دەکات کە هەمیشە هەست بە نزیکـی خـوا بکـات ، وە ئارەزووی دیداری خوابێت، هـەروەك بـەرەڵاکردن و گێڕانـی بـەملاو لادا دڵ تـەنگ دەکـات و لـە خـوات دوور دەخاتــەوە وە هـیچ شـتێك ئازاردەر نیە بۆ مرۆڤ بە وێنەی چاوگێڕان .

چوارەم :بەڕاستی دڵ بە هێزو خۆشحاڵ و کامـەران دەکـات، هـەروەك چـۆن تێڕوانین دڵ غەمبارو پەست و گرفتار دەکات.

پێنجەم : چاو پۆشین دەبێتە هۆی ڕوناکی بۆسـەر دڵ، وەك پێـچەوانەکەی دڵ تاریك دەکات .

شەشـــەم : دەبێتــە هــۆی دەسـت کـەوتنی فیراسـەت و ڕاسـتگۆیی و پـاك کردنەوەو جیاکردنەوەی نێوان ڕاستی و ناڕاستی یان چاك و خراپە .

حەوتەم : ئازایەتی و دەسەلاَتدارێتی دەبەخشێت بەبەندەی خوا، هەروەك وتراوە (هەرکەسێك دژی ئارەزووەکان بوەستێت ئەوا شەیتان لە سێبەرەکەی دەترسێت .

هەشتەم : چاو داخستن دەبێتە هۆی داخستنی دەرگای بەلاَ لە شەیتان، وەدلێش ئاوەدان دەکاتەوە، بەوەی کە هاو سنورن .

نۆیەم: دەبێتە هۆی لە دەست دانی بەرژەوەندیەکانی مرۆڤ ، چونکە تێڕوانینی حەرام دلّ وێران و بێ ئاگا دەکات .

دەیەم: نەڕوانینی حەرام دەبێتە هۆی بێزار بوونی شەیتان و ڕاونانی، چونکە شەیتان جێگەی لەو جۆ رە دلاَنەدا نابێتەوە[1] .

برای شاعیر (عبدالله کە ریم شوانی) دەنوسێت:

ئەگەر ساتێك نوری ئومێدی خوایی نەمژێنیّ.

ئەم دەیجوری شەوە زەنگە هەرەس بەماڵی دلّ دێنیّ.

هەر چراخانی نووری تۆیە لە مەملەکەتی دلّمدا.

ئاسوودەیی و کامەرانی هەردوو دونیام بۆ دەهێنیّ.

---

(١) بڕوانه: جواب الكافي لابن القيم (باب منافع غض البصر) (٣٠٦).

هۆكارە ڕێخۆشكەرەكان بۆ تێڕوانینی حەرام

١- تەماشا كردنی وێنەی قەدەغەكراوو حەرام .

نكوڵی لەوەناكرێت كە سەیر كردنی وێنە سەرنج ڕاكێشەكان هۆكاری زۆر گرنگن بۆ وروژاندنی لایەنی جنسی مرۆڤ ، بە هەردوو ڕەگەزەوە ، جا ئەو وێنەیە چ هەڵواسراو بێت یاخود لەبەر دەستدا بێت ڕاستەو خۆ یان ناڕاستەو خۆ ،هەروەك چۆن ئێستا دەبینی تەنانەت بەرگی گۆڤارو كتێب و ڕۆژنامەكانیش پڕكراون لەو جۆرە وێنە ڕووت و بەدڕەوشتیانە، كە بە ڕاستی ئافرەتانیان مەزاد كردووەو لە بازاڕی شەیتاندا نمایشی دەكەن ،جانازانم خۆ ئەگەر دەمیان بكەیتەوە ئەوە یەكسەر پەنا دەبەنە بەر ئەوەی مافی ئافرەت واو مافی ئافرەت وا ئەی ئەوە مافی ئافرەتە لای تۆ كە بەهەر شێوە بتەوێت هەڵگێڕو وەرگێڕی پێ دەكەی لە ڕاستیدا مافی ئافرەت تەنها لای ئەوانە بوونی نیە، چونكە ئەگەر كەمێك بەووردی بڕوانیتە شوشەی عەرەق كەپیس ترین خواردنەوەیە ئەوە دەبینی ئەویش لەوێنەی ئافرەت بێبەش نەكراوە، جا توخوا ئایا مافی ئافرەت لای ئەوانە یان لای ئیسلام؟ هەر لەبەر ئەم چەند هۆكارەیە كە دینی خوا هەڕەشەی ترسناكی لە وێنە گران و دروست كارانی كردووە .كەواتە خۆت بەدوور بگرە لە وێنەو تەماشای مەكە .

٢-تەلەفزیۆن و سەتەلایت و کاسیەتی سیدی بەدڕەوشتی .

هەڵبەتە کە دەڵێین تەلەفزیۆن واتە ئەو جۆرە تەلە فزیۆنانەی کە بانگەشەی خراپەو بڵاوبوونەوەی کاری بەد ڕەوشتی دەکەن و دوورن لەکاری چاکەو پیشاندانی شتە سوودمەندەکان، چونکە ئەوانە یەکێکن لە هۆکارەکانی تێك دان و داڕوخانی کۆمەڵگە، وە پەتاو نەخۆشیەکی کوشندەو ترسناکە، لەبەر ئەوەی دەتوانن کە سەرنجی بینەر بۆلای خۆیان ڕابکێشن، کە یەکەم شت دەوری خۆی دەبینێ چاوە بەو هۆیەشەوە دەتوانی لەشتەکان ووردبیتەوە ، هەروەك ئەوەی کە دەرکەوتووە زۆربەی کەناڵەکان لایەنی خۆشەویستی ئافرەت و ڕووتی و سۆزداری و گۆرانی و هتد... نمایش دەکەن، کەواتە ئێستا دەتوانین بڵێین کە ئافرەتێکی ناو تەلەفزیۆن زیاتر کاریگەرە بۆ (تێڕوانینی حەرام) لێی وەك لە ئافرەتێکی سەرجادەو کۆڵانەکان، ئەویش بەوەی لەتەماشاکردنی ئەو ئافرەتەی نێو تەلەفزیۆن وتەواو تێڕوانین لێی هیچ جۆرە چاودێریەك و شەرمێك نیە لەسەرت بەلاَم لەو ئافرەتەی تر کە لە سەر جادە یان لە بازاڕەکاندا لێی دەڕوانی ئەگەر دوای دووجار تێی بڕوانی سەری سێیەم جار وازی لێ دێنی، چونکە وا لێك دەدەیتەوە کە ئەمە قسەیەك بکات یان

کەسێکی لـە گەڵـدابێت یەخـەت بگرێـت، کەواتـە دەی ئـیتر تـا خـاڵی کۆتایی لە تەلەفزیۆن مەڕوانە نەبادا نابینابیت .

٣- هاوڕێی خراپ .

خوشـك و بـرای ئـازیز بزانـەو ئاگاداربـە، کـە لـە ژیـانی دونیـادا کێـت کردوٚتە هاوڕێ و دۆستی خۆت، چونکە لەڕاستیدا هاوڕێ ئـەو کەسـەیە کە هەموو نهێنیەکانتی لەلایەو بڕوای تەوات لەسەری هەیە، وەبـەوەش کە بەڕاستی زۆربەی ئەو کەسانەی کـە تووشـی تـاوان بـوون بـە هـۆی هاوڕێی خراپەوەبووە، بۆیە زۆر وووریا و ژیر بە لـە هەڵبـژاردنی هـاوڕێ دا ، خوای گـەورەش دەفـەرموێت: ﴿ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا﴾ (الفرقان: ٢٧- ٢٩) واتـە: ڕۆژێـك دادێـت کەسـی سـتەم کـار لـە پەشیمانی دا گاز لە هەردوو دەستی خۆی دەگرێت و دەڵێت : خۆزگـە لەگـەڵ ڕێبـازی پێغەمبـەردا ﷺ بوومایـە ، خۆزگـە فلانەکەسیـشم نەکردایەتە هاوڕێ و دۆسـتی خـۆم ، چـونکە بەڕاسـتی گـومڕای کـردم لەبەرنامەکەی خوا دوای ئـەوەی کـە پـێم ڕاگەیەنـدرابوو، وەبەڕاسـتی شـەیتان هەمیـشە هـانی مـرۆڤ دەدات بۆگونـاه وتـاوان . کەواتـە

هەڵبــژاردنی هــاوڕێ پەیوەســتە بــە هەڵبــژاردنی دواڕۆژتــەوە ، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (الرجل على ديـــن خليلـــه فلينظـــر أحدكم من يخالل)[1].

واتە: مرۆڤ لەسەر بیرو باوەڕی هاوڕێکەیەتی، جا هەریەك لە ئێوە بابزانێت کە کێ دەکاتە هاوڕێی خۆی ؟

٤- گۆڤارو ڕۆژنامەو بلاّوکراوە و پەرتوکە بەدرشەوشتیەکان.

هۆکارەکـانی ڕاگەیانـدن لــە گۆڤــارو ڕۆژنامــە هۆکـاری گــەورەن بــۆ ڕۆشـنبیرکردن و بەرزکردنــەوەی ئاســتی زانیــاری مرۆڤــەکان، بــەلاّم لەهەمان کاتدا بەشێوەی پێچەوانە دبینرێت لەسـەردەمی ئەمڕۆمانـدا، بەداخــەوە کــە مەترســیەکی زۆر گــەورەیان هەیــە بۆســەر تــەواوی چینەکانی کۆمەڵ، ئەویش بەوەی کە ڕۆژانە یاخود هەفتانە پەیوەنـدی دەکات بە خوێنەرانیەوە، بۆیە بـەو وێنـە ڕووت و سـەرنج ڕاکێـشانە ی سـەر بەرگەکـەی یـاخود ئامـاژەکردن بـە مانـشێتێکی سـەرنج ڕاکێش بۆنــاوەوەی بابەتەکــە، بەمــەش خــەڵکی پــێ لــەکادار دەکرێــت و هەرجارەی بەناوو ناتۆرەیەك بەناو هونەر مەنـدێك دەناسـێنێ، کەواتـە زۆر پێویستە بۆتاکی موسوڵمان کـە خـۆی بپارێزێـت لـەو جـۆرە بـلاّو

---

(١)

کراوە خراپ و بێ نرخانە وەپێویستە ئەوەش بزانرێت کە شەیتان بەتە واوی دەستێکی باڵای هەیە لەڕازاندنەوەی شتەکانداو خوای گەورەش دەفەرموێت: ﴿ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ اتَّقَواْ فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ (البقرة: ٢١٢) واتە : ژیانی دونیا بۆ بێ باوەڕان ڕازێنراوەتەوە، کە گاڵتە دەکەن بە باوەڕداران، بەڵام هەر پایەی (پارێزگاران) لە گوناه و تاوان بەرزترە لە ڕۆژی دوایدا.

٥ – چاو لێ کەری و لاسایی کردنەوە .

ئەمەش هۆکارێکی تری ڕێخۆشکەری (تێڕوانینی حەرام) ە کەوا لە مرۆڤ دەکات، هەمیشە تامەزرۆی ئەو تاوانە بێت و لەلای خۆشەویست بێت، چونکە کەسی تاوانکار بە مومارەسە کردنی ئەو تاوانە تەواو دڵی ڕەش بووەو داپۆشراوە بەو نەخۆشیە دەروونیەی کە چارەسەری تەنها تەوبەو گەڕانەوەیە، هەر بەوەش ئەم جۆرە تاوانە لە دەروونێکی نەخۆش و لاوازەوە دێت، جا کاتێك کەسی خۆپارێز لە تاوانی نظر هەست دەکات کەسی بەرامبەری سەرگرمی ئەو تاوانەیە و هەرخە ریکی تێرکردنی ئارەزووەکانێتی بەشێوەیەکی کاتی ئەمیش وای لێ دێت بەلاسایی کردنەوەو شوێن پێی ئەو کەسە خۆی بخاتە نێو ئەو تاوانەوەو ئەنجامی بدات، بەڕاستی نابێت مرۆڤی باوەڕدار

هێند ساویلکەو خۆش باوەڕبێت کە بەڵکو دەبێت خاوەن ئـیرادەی بـە هێزو بەرزو پیرۆزبێت .

چەند ڕێگە چارەیەك بۆخۆپاراستن لە(ڕوانینی حەرام).

خۆپاراستن لە ڕوانینی حەرام سـەرەڕای ئـەوەی جـێ بـە جـێ کردنـی فەرمانی خوای میهرەبانە لەهەمان کاتـدا دەبێتـە هـۆی لێخۆشـبوونی خوایی بۆ بەندەکەی، بێگومـان ئـەم خۆپاراسـتنەش تـەنها لـە ترسـی خوایەو بەس، چونکە ئەگەر بەندە ئارەزووی بکـات ئـەوا هـیچ ڕێگرێـك وبەربەستێك سەرەڕای توانـای کردنـی تاوانەکـەو ئاسـانی بـۆی، بۆیـە ئێستاش بەیارمـەتی خواچـەندڕێگە چـارەیەك بـاس دەکـەین بـەهیوای سوود بەخشین بەهەموولایەك:

یەکەم:- هاوسەرگرتن

هاوسەرگیری سـوننەتێکی خواییـەو هۆکـاری بەختەوەریـشە بـۆمرۆڤ ، چارەسەرێکی هەمەلایەنەشـە بۆزۆرێـك لەمەسـەلەکان، بۆیـە هـەر بـەم پەیوەندیـەش بەختــەوەری خێــزان و پتــەوی نێــوان ئەندامــە کــانی کۆمەڵگە بەهێز دێتە دی، هەروەها دەبێتە هۆی دامەزراوی و جـێگیری دڵــەکان ، هەربۆیــەش قەڵایــەکی بــەهێزە لــەتاوان، بــەوەش کەئــەم

پرۆسـەی هاوسـەرگیریە لـەدینی خـوادا گرنگـی تایبـەتی پێـدراوەو چـەکێکی زۆر بەهێزیـشە بۆبەرەگاربونـەوەی شـەیتان، هەربۆیـە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفـەرموێت:(یا معشر الشباب مـن اسـتطاع منكم الباءة فليتزوج فإنه أغض للبصر وأحصن للفرج ومن لم يـستطع فعليه بالصوم فإنه له وجاء)[1] .واتـە: ئـەی کۆمـەڵی لاوان هەرکەسێك لـەئێوە توانـای (جەسـتەیی و مـاددی) هەیـە بـا هاوسـەرگیری بکـات چـونکە ئەمـە هۆکـارە بـۆ پاراسـتنی چـاو لـەتاوان و وەپارێزگـاری داوێنیشە لە کاری خراپ و بەد ڕەوشتی هـەروەها پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفـەرموێت :(النكاح من سنتي فمن لم يعمل بسنتي فليس مـني وتزوجوا...)[2] واتە: ژن هێنان لەسوننەتی منە،جاهەرکەسێك کـار بـە سوننەتی من نەکات ئەوە لە من نیە، کەواتە ژن بهێنن .هەروەها جگـە لـەوەی کـە هاوسـەرگیری ڕێگەچـارەیە بۆخۆپاراسـتن لـە تێـڕوانینی حەرام وەدەشبێتە هۆی چەند سودێك لەوانە :-

١-زۆربوونی منداڵ، چونکە مەبەست لێی مانەوەی ڕەگەزە، ئەویش سودی

٢- بەدەست هێنانی خۆشەویستی خوای گەورەی تێدایە بە

---

(١) رواه البخاري (١٩٠٥) و مسلم (٣٣٨٤).

(٢) بڕوانە: سلسلة الصحيحة (٢٣٨٣) .

کۆشش کردن بۆی .

٣- بەدەست هێنانی خۆشەویستی پێغەمبەری خواﷺ لە شانازی کردن بەزۆری موسوڵمانانەوە .

٤- سوودوەرگرتن لە نزای ڕۆڵەی چاك و بەدەست هێنان شەفاعەتی مردنی مندالّی بچووك.

٥- خۆپاراستن لە شەیتان بەتێرکردنی ئارەزوو بەڕێگەی حەلاڵ .

٦- خۆشی دان بەدەروون بە تێکەلاوی کردنی ماڵ و منداڵ.

٧- خەریك نەبوون ئیش و کارو پێویستی ناومال وەك دروست کردنی خواردن و خواردنەوەو جل شۆرین و گسك دان و....هتد .

٨-ڕاهێنانی نەفسە لە گەڵ پەروەردەکردن و سەرپەرشتی کردن و جێ بەجێ کردنی مافەکانی کەس وکارو ئارام گرتن بەسەر ڕەوشت و سروشتیان.

٩- وەخۆگرتنیشە لەبەرامبەر ئازاریان و کۆشش کردن بۆچاك کردنیان و ڕێ پیشاندانیان بۆڕێگەی ئاین.

١٠-وەکۆشش کردن بۆبەدەست هێنانی ڕۆزی حەلاڵ بۆیان .

هەروەها پێغەمبـەری خـواﷺ دەفـەرموێت:(إذا أتاكم من ترضون خلقه و دينه فزوجوه إن لا تفعلوا تكـــن فتنـــة في الأرض و فـــساد عريض)[١] واتە: ئەگەر کەسێك هات بۆلاتان و داوای کچی لیٚ کـردن وە ئێوەش لە ئاین و ڕەوشتی ڕازی بوون، ئەوە بیدەنیٚ، وەئەگـەر وانەکـەن دەبێتـە هـۆی فیتنـە لەسـەر زەویـداو خراپەیـەکی گـەورە دێتــە کایــەوە، بۆیــە ئــەم فەرمودەیــە ڕێگەیــەکی زۆر گەورەیــە بۆئەوەی کە پێویستە لەسەر خاوەن ئافرەت(ولي الامر)کەکـچەکەی یان خوشکەکەی بدات بە کەسێك کەئەم دوو مەرجەی تێدابێت.

أ/لەئاینی ڕازی بێت،واتە لەبەرنامەو مەنهەجیدا ڕێگەی ڕاستی گرتبیٚ .

ب/خاوەن خوو ڕەوشتێکی بەرزو جوان بێت واتە موسوڵمانێکی خواناس بێت

دووەم:- بەڕۆژووبوون

لەوانەیە بە بیرتدا بیٚ یـان بیـانوی ئـەوە بهێنیتـەوە کـە توانـای ژن هێنـان یـان شـوکردنم نیـە، بـەلاٚم بـاش بزانـە کـەخوای گـەورە بەخشـشێکی تـری بـۆمرۆڤ دانـاوە کەبەڕاسـتی ڕوخێنـەری هـەواو ئارەزووە کانە، هۆکاری پتەوکردنی نێوان مرۆڤ و خوای میهرەبانە، ئەویش بەڕۆژووبونە، بۆیە گەر وتمان گـرفتی لایـەنی (مـاددی یـان

---

(١) بڕوانە: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٢٧٠) و (السلسلة الصحيحة) (١٠٢٢).

جەستەیی) هاتە پـێش ئـەوە باشـترین ڕێگـە چـارە بەڕۆژووبونـە، هەربۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژوی بەپارێزگاری دانـاوە، هـەروەك دەفەرموێت:(ومن لم يستطع فعليه بالصوم فإنه له وجـــاء)[١] واتـە: ئەگـەر توانـای ژن هێنانتـان نـەبوو، ئـەوا بـەڕۆژووبن، چـونکە بـە ڕاسـتی ڕۆژووگـرتن هۆکـارێکی گرنگـە بـۆ پارێزگـاری و سـەرکوت کردنی ئارەزووەکان، کەواتە بە ڕۆژووبون جگـە لـەوەی قەڵغانیـشە دەبێتە هۆی پەیـدابونی لایـەنی ڕوحـی و سـنوربەندکردنی غـەریزە جەستەیی و بەوپێیەی کە مرۆڤ برسی بوو بێگومان لایەنی ئـارەزوو شـــهوەتی دادەبـــەزێت و تەنهابیرکردنـــەوەی لای خواپەرســـتی وگەیـشتنە بەخۆشـترین کـاتی ئیمـانی و ڕوحـی کـە ڕوژووشـکاندنە .هەروەها پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفـەرموێت:(الصيام جنـــة مـــن النار)[٢] واتـە: ڕۆژوو قەڵغانـە لـەئاگری دۆزەخ و پارێزگاریـشە لێـی بۆیە گەر بەتەنها چەند ڕۆژێکیش لـە مانگێکـدا هەڵبـژێری و تیایـدا بـەڕۆژووبیت کافیـە وهـۆکرێکی گرنگیـشە بـۆ ڕاهـاتنی دەروون وەسەرەڕای پاداشتی خوای گەورەش لە دواڕۆژدا.

---

(١) رواه البخاري (١٩٠٥) ومسلم (٣٣٨٤).

(٢)بڕوانە: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٣٨٧٨).

سێ یەم:- دوورکەوتنەوە لە ئەندیشەو بیرکردنەوەی خراپ .

زۆری بیرکردنەوەو ئەندیشەی خراپ، ترسناکە بۆوروژاندنی غەریزە جنسیە کان و ڕێگای خەفەکردنی ئەو غەریزانە هەربۆیە وا لەمرۆڤ دەکات کە بەردەوام ئارەزووەکانی بەرەلأبکاتشوێن هەواو هەوەس بکەوێت، کە ئەمەش گەورەترین فێڵی شەیتانە، بۆیە بەردەوام هەوڵ بدە کە خۆت سەرقاڵ بکەیت بە شتی باش و تێکەلأوی کەسانی باش بکەیت و هۆکارەکانی بیرکردنەوە لە مێشکتدا بسڕیتەوە ، هەروەها هەوڵ بدە بیر لە دروست کراوە کانی خوای گەورە بکەیتەوە بە بیرکرنەوەت لە قورئانی پیرۆزو دروست بوونی لاشەی خۆت و ئاسمان و زەوی وهتد...

هەر بەوەش نابێت ڕێگە بدەی بەو ئەندیشانەی کەلەنێو دڵتدا هێلانەو چەکەرە بکات وەپێویستە ئیهمالی بکەیت ، هەربۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَواْ إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُواْ فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ ﴾ (الاعراف/ ٢٠١) واتە: بەڕاستی ئەوانەی خواناس و پارێزگاربوون کاتێك بیرکردنەوەو خەیاڵ و وەسوەسەی شەیتان زاڵبوو بەسەریاندا هەستیان پێکرد ، یەکسەر یادی خوا دەکەن و خوایان بەبیر دێتەوە بەو یادکردنەوەیە چاو

ڕۆشن دەبێت، **هەروەها ئیمامی** ابن القیم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت:(خەتەرەو خەیاڵ سەری هەموو کاریکی خەیرو شەڕە، چونکە لێرەوە خواستەکانی مرۆڤ دەست پێدەکات، بۆیە پێویستە کەمرۆڤ بە بە ردەوامی چاودێری لەسەر دڵ و دەرونی دانیێ، تاکو بتوانێت بەسەر ئەو ویست و کارە نادروستانەدا زاڵبێت، وەدەبێت ئەوەش بزانین کە بیرکردنەوەو خەیاڵ ئەوەندە مەوداکەی بێسنوورە ئەگەر ئاگادار نەبیت ڕووەو ڕەوشتی زۆر خراپت دەبات)[1].

چوارەم:- پاراستنی داوێن پاکی

گومانی تێدانیە کە پاراستنی داوێن پاکی و دوورکەوتنەوە لە حەرام و جڵە وگیری لە هەواو ئارەزوو هۆکارێکی گرنگە بۆ ڕزگاربوون لە تاوانی(تێڕوانینی حەرام) هەروەك لەپێناسەی داوێن پاکیدا هاتووە (وازهێنانە لە هەرشتێك کە قەدەغەو ناشرین بێت، وەداوێگرتنە لە تەماح و شتی بێ نرخ و قێزەون) جابۆیە داوێن پاکی بۆمرۆڤ چ پیاو بێت یان ئافرەت، خو ڕەوشتێکی

---

(١) بڕوانە: الداء والدواء (٢٧٤).

زۆربــەرزو پــیرۆزەو نیــشانەی باوەڕداریــە، چــونکە خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمْ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ...﴾ (النور: ٣٣) واتــە: ئەوانــەی کــەتوانای هاوســەرگرتنیان نیە باهەردوولایەنی (ماددی وجنسیەوە) باخۆیا داوێن پاك ڕابگـرن تائەوکاتــەی خــوای گــەورە بەبــەهرەو چـاکەی خـۆی وڕۆزی خـۆی دەوڵەمەندو بێ نیازیان دەکات، هەر بۆیەهەرکا ت هەستت کـرد بـە شتێك کە کاریگەری هەیـە لەسـەرت وەبـەرەو ئـەو تاوانـە قێزەونـە دەتبات یەکسەر هەوڵبـدە خـۆت بپـارێزی ویـادی خوابکـەو بـیر لـە سزاکەی بکەوەو ئەو مژدەیەش بهێنـە بـیری خـۆت کـە پێغەمبـەری خواﷺ دەفەرموێت:(خۆشەویست أبي هريرة(ﷺ) ئەفـەرموێت: پێغەمبەری خـوا (ﷺ) فەرموویـەتی: (سبعة يظلهم الله تعـالى في ظله يوم لا ظل إلا ظله ... ورجل دعته امراة ذات منصب وجمـال فقال: اني اخاف الله رب العـالمين)[١]) واتـە: حـەوت کۆمـەڵ هـەن کەخوای میهرەبان لەڕۆژی دوایدا لە گەرم ترین و ناخۆشترین کـاتی لێپرسینەوەدا دەیانخاتە ژێر سێبەری عەرشی خۆیـەوە، لەڕۆژێکـدا

---

(١) رواه البخاري (٦٤٧٩) ومسلم (٢٣٧٧) .

کەهیچ سایەو سێبەرێك نیە جگە لە سێبەری عەرش پیاوێکە یان ئافرەتێ بێ جیاوازی کە ئەگەر بەرامبەرەکەی داوای لێ بکات بۆکارێکی داوێن پیسی لەکاتێکدا کە جوانتریە ئافرەت یان پیاوبێت وەخاوەنی پلەو پایەیەکی گەورەو بەرزو دەوڵەمەندیش بێت، بەڵام ئەم لەوەڵامدا بڵێ: من لە خوای گەورەو میهرەبان دەترسم.

هەروەها ئیمامی الشافعي (ڕەحمەتی خوای لێبێ) دەفەرمووێت:

عفوا تعفوا نساءكم في المحرم   وتجنبوا ما لايليق بمسلم

ان الزنا دين اذا اقرضته   كان الوفاء من اهل بيتك فاعلم

واتە / خۆتان پاك داوێن ڕابگرن، چونکە بەوە ئافرەتەکانتان لەحەرام پارێزراو دەبن وە دوریش بکەونەوە لەو شتانەی کە شایستەی موسوڵمان نیە، وەبشزانن زیناکردن و داوێن پیسی قەرزەو هەر دەبێ بدرێتەوە، بۆیە دانەوەی ئەو قەرزەش لەکەس وکارو نزیکەکانت دەدرێتەوە.

پێنجەم:- ئارام گرتن

ئارام گرتن پلەیەکی بەرزو بەڕێزە ، بۆتاکی موسوڵمان کەلەکاتی بەرەنگاربونەوەی هەواوئارەزوودا بیکتە قەڵغانی خۆی بەوەی کە موسوڵمان پێویستە سوور بێت لەسەر جێبەجێ کردنی فەرمانی

خوایی و دوریش بکەوێتـەوە لـە قەدەغـەکراوەکان، وەدان بـەخۆدا گرتن و ئارام گرتن بکاتە سەر مەشقی ژیـانی خـۆیی و دونیـای پـێ بڕازێنێتەوە هەربۆیە خوای گەورە لە قورئانی پـیرۆزدا لەسـەر پیـاو چاك وخواناس لوقمان (سەلامی خوای لێبێت) نمونـە دەهێنێتـەوە کە بە کوڕەکەی فەرمووە :﴿ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُور ﴾(لقمان: ١٧) واتە: ئـەی کـوڕی خۆشەویستم نوێـژەکانت بکـەو، فـەرمان بـە چـاکەو قەدەغـە کردنـی خراپـەش بکـە، هـەر وەهـا خۆڕاگرو ئارام بە لەسەر ئەو بەلاَو ناخۆشیانەی کـە بەسـەرتدادێت، چـونکە ئـەم نیـشانانە لەشـاکاری مرۆڤـی بـاوەڕدارە، هەربۆیـە بەڕاسـتی ئـارام گـرتن لـە ڕۆژگـاری ئـەمڕۆی پـڕ فیتنـەو ئاشـوب و ئافرەتی سفورو کاری خراپدا شتێکی ناخۆش و گرانە لەسەر شـانی موسوڵمان، بەڵام دەبێت ئـەوە بـزانین کـە(الصبر ضـياء)[1] واتـە: ئارام گرتن ڕۆشناییە ، هەربۆیـە زانایـان ڕەحمـەتی خوایـان لێبێـت لە لێکدانەوەی ئەم فەرموودەیـەداو وشـەی ((ضياء)) دەفـەرمون

---

(١) رواة مسلم (٥٣٣).

:(وشـەی چـیاو لەگـەڵ ئـەوەی کـە ڕۆشنایـشی هەیـە بـەڵام گەرمیشی لەگەڵدایە بەوێنـەی گـەرمایی و ڕۆشـنایی خـۆر، ئەمـەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئارام گرتن کارێکی هەر وا ئاسان و سانا نیـە، بۆ هەڵگرانی ئـەم دروشمـە بـەرزە ناخۆشـی و بـەڵای زۆریـان دێتـە ڕێ)[1]

شەشەم:- پەیوەست بوون بەشەرمەوە .شەرم بۆمرۆڤی موسـوڵمان جوانترین ڕەوشتە کە خۆی پـێ بڕازێنێتـەوەو پەیوەسـت بێـت بـەو ڕەوشـتەوە، چـونکە بەڕاسـتی شـەرم ڕێگریـەکی بـەهێزە لـە ڕزگاربوون لەتاوانی(تێڕوانینی حـەرام) هەربۆیـە هـەرکات شـەرم و حەیا لەدەروونی مرۆڤدا کۆچی کردو نەما ئـەوا هـیچ هۆکـارێکی تـر ناتوانێت مرۆڤ لە سەرپێچی خـوا بپارێزێـت ، هـەروەك پێغەمبـەری خوا ﷺ دە فـەرموێت: (الحياء كله خير)[2] واتـە/شـەرم و حـەیا هـەمووی هـەر خـەیرە .وە بۆیـە شـەرم کـردن دیاردەیەکـە کـە بەڕاستی ئێستا لە ڕۆژگاری ئەمڕۆماندا بوونی نەماوە مەگـەر تـەنها

(١) بڕوانە: ڕێگای ڕاست ژمارە (٥) (٦٤).

(٢) رواه مسلم (١٥٥).

لای ئەوانــە نــەبێت کــە خــوای گــەورە ڕەحمــی پــێ کــردوون ،هەروەهاپەیوەندیــە کۆمەڵایەتیــەکانیش لێــك تــرازاون و ڕێــزی ئافرەت لای پیاوو بەپێچەوانەشەوە پیاو لای ئـافرەت وە بـاوك لای منداڵ وماموستالای قوتابی و هتد... نەماوە .هەر بۆیە پێغەمبەری خواﷺ دەفـەرموێت:(اذا لم تستحي فاصـــنع ماشـــئت)[1] واتــە : ئەگـەر شـەرم و حـەیات نـەبوو ئـەوا چـی دەکـەی بیکـە، هەربۆیـە ئیمامی (ابن القیم) (رحمه الله) دەفەرموێت: (هەرکەسێك شـەرم لـە خوابکات لەکاتی سەرپێچی و تاوانـدا ئـەوا خـوای گـەورەش شـەرم دەکات ئەو بەندەیـەی سـزابدات، بـەڵام ئـەو کەسەشـی کەلـەکاتی سەرپێچی و تاوانداشەرم ناکات ئەوا خوای گـەورەش شـەرم ناکـات لە سزادانی ئەو بەندە تاوان بارەدا)[2].

---

(١) رواه البخاري(٣٤٨٣).

(٢) بڕوانە: الداء والدواء (٣٣).

لەشوێنەوارەکانی گوناه و تاوان:

ئەگەر هاتوو تۆی موسوڵمان بەردەوام بوویت لەسەر تاوان و گوناه، ئەوا باش بزانە کەپاش ماوەیەکی کورت و کەم ئەو تاوانە بە شتێکی ئاسانی دەزانی، وەبەردەوام لەکردارەکانی ڕۆژانەتدا دووبارە دەبنەوە، بۆیە ئەم بەردەوام بوونەشە کە وات لێدەکات لە دوایداو پاش ئەو ماوەیە ئەو تاوانە بە خراپ نەزانی و هەستی پێ نەکەی، جا لێرەوە پێویستە ئەوە بزانرێت کەتەماشاکردنی حەرامیش تاوان و گوناهە، هەروەها سزاو تۆڵەی خوایی لەسەرە، بۆیە ئەو تاوانەی کە هەر تاکێك ئەنجامی دەدات، گومانی تێدا نیە وەك هەرخۆشی و چێژێك زوو بەسەر دەچێت ولەبیردەچێتەوە وەئەوەی کە دەشمێنێتەوە تەنها شوێنەوارە خراپەکانە لەسەر دڵ و دەروون، هەروەك ئیمامی (ابن القیم) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) لەکتێبی (الداء والدواء) دا چەند شوێنەوارێکی دەست نیشان کردووە لەوانە :

یەکەم: گوناه و تاوان وا لەمرۆڤ دەکات بەتەواوی بێ بەش بێت لەوەرگرتنی زانست و زانیاری، چونکە زانست و زانیاری ڕوناکین کەخوای گەورە ئاراستەی دڵەکانی دەکات، بۆیە ئەنجام دانی تاوانیش ئەو ڕوناکیە ناهێڵێت و تاریکی دەکات .

دووەم: دەبێتە هۆی بێبەش بوون و کەمی ڕزق و ڕۆزی لە دونیادا چونکە تاوان دژی تەقوایە.

سێ یەم: ئەنجام دانی تاوان تەنها هەست کردنە بە تەنهایی و نادیارو وون بوون، هەروەك دڵێك کە لە خوا دووربێت هەمیشە هەست بە تەنهایی دەکات، ئەمەیش والەکەسی تاوان بار دەکات کە بەردەوام بیر لەو تاوانەی بکاتەوەئارەزووی دورە پەرێزی بکات

چوارەم: هەست کردن بە گۆشە گیری ودووربوون لە خەڵکی، بۆیە تاوان وا لەو کەسە دەکات کە بەهیچ شێوەیەك ئارەزووی شوێن ودانیشتنە قەرەباڵغەکان نەکات، ئەمەش کەهۆکارەبۆنزیك بونەوە لە کۆمەڵی شەیتان و دوورکەوتنەوە لە کۆمەڵی خوا، تا وای لێ دێت تەنانەت ئارەزووی ناو خێزان و کەس وکاریشی نامێنێ .

پێنجەم: هەموو کارو کردەوەیەکی بەلاوە گران دەبێت، بەوەی کە لە دڵی خۆیدا وا بڕیار دەدات کە هەموو دەرگاو ڕێگاکانی لێ داخراوە، بەردەوام لەش قورس و گران دەبینرێت .

شەشەم: تاریکی و خامۆشی بەسەر دڵیدا دێت و بەهەموو شێوەیەك لە بیر کردەوە کانیدا حەساسیەت دای دەگرێت و سستی و لاوازی پێوە دیارە، بەوەش بەرامبەر هەواو ئارەزووەکان خۆی پێ ناگیرێت.

حەوتەم: دەبێتە هۆی شیرین بوون و جوان بوونی تاوان لەبەر چاوی ،ئەوەشە وای لێ دەکات کە بەردەوام بەو زۆنگاوی تاوانەوە خۆی هەڵبکێشێت و وەك چاکەیەکی خۆی باسی دەکات.

هەشتەم: دەبێتە هۆی بێ بەش بوون لە گوێ ڕایەڵی خوای گەورە ومیهرەبان، کە ئەمەش وادەکات لە فەرمانەکانی خوا دووربکەوێتەوە و بەگوێی شەیتان بکات و شوێن هەواو ئارەزووەکان بکەوێت.

نۆیــەم: گونــاه و تــاوان دەبێتــە هــۆی کــورتی تەمــەن و بردنــی بەرەکەت، هەروەك چۆن خۆپارێزی لەتاوان و خراپــە دەبێتــە هــۆی زیاد بوونی تەمەن و خۆشحاڵ بوون بقەو ماوە تەمەنەی کەماوە.

دەیــەم: دەبێتــە هــۆی لاوازبــوونی دڵ و دەروون، بــەوەی کــە دەبینرێت، کەسی تاوان کاربەردەوام ڕازی نیە بـەو بەشـەی خـوای گەورە کە پێی بەخشیوە، هەروەها بێ ئومێدیشە لەڕەحمەتی خوا

یانزەیــــەم: دەبێتــــە هــــۆی لەناوچــــوونی کۆمەڵگــــەو داڕمــــانی، ئەمەسەرەڕای ئـەوەی کـە تـاوان میراتـی گـەلانی پێـشووبووەوهەر دەرەنجــامی تــاوانیش بــووە کــە ئــەو گەلانــەی پێــشووی پــێ لەناوچوون سزای خواش نەگۆڕەو بەردەوامە (پەنا بەخوا) .

دوانزەیەم: دەبێتەهۆی نەمانی ڕێـزو پلـەو پایـەی بەنـدە هـەم لای خوای گەورەو هەمیش لای بەندەکانی خـوا، واتـە هەمیـشە کەسـی تاوان بار ڕیسوایەوبێ ڕێزو سوك تەماشا دەکرێت.

سیانزەیەم: گوناه و تاوان دەبێتە هۆی لە کارکەوتنی ژیری(عقل) و نەمانی ڕوناکی و ڕۆشنایی لەسەر دەم و چاوی، وەك زۆرجاران دەبینرێت کەسی تاوانکار ڕەش دادەگیرسێت و کورد واتەنی (دەڵێی ڕەنگی جولەکەی لێ نیشتووە).

چواردەیەم: دەبێتە هۆی مۆر (ختم) دان لەسەر دڵ و بەرەو پێڕی بێ ئاگایی دەچێت و ئیتر دڵی ئارەزووی شتی چاك و باش ناکات ،بەردەوام ئارەزووی شتە پیس و چەپەڵەکان دەکات .

پانزەیەم: دەبێتە هۆی ئەوەی بەر نەفرەتی خواو پێغەمبەری خواﷺبکەوێت، هەروەك لەزۆر فەرموودەدا نەفرە لە زۆر تاوان کراوە وەك(سووخواردن و مەی خواردنەوە و خاڵ کوتین وهتد...)

شانزەیەم: دەبێتە هۆی بێ بەش بوون لە پاڕانەوەی پێغەمبەری خواﷺومەلائیکەکان، چونکە پاڕانەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ بۆ باوەڕدارانی پاکە لە ڕۆژی دوایدا کە داوای لێخۆشبوون بۆباوەڕداران دەکات.

حەڤدەیەم: دەبێتە هۆی ڕۆچوونی زەوی و زۆربوونی بومەلەرزەو لەناو چوونی گەلان (هەروەك نمونەی زیندوی ئیستا لەم سەردەمەدا کەدەبیستین بەگوڕی ئەوەندەو ەئەوەندە بومەلەرزە لە فلاَن شوێنی دا) کە ئەمەش بێگومان تەنها بەهۆی زۆربوونی تاوانەوەیە .

هەژدەیەم: دەبێتە هۆی نەمانی غیرەت و پیاوەتی و خەمخۆری و جگەرسۆزی ، کەخوای گەورە بۆهەموو کەسێك بەشی خۆی غیرەتی پێداوەو، هەرکات تاوانی ئەنجام دا ئەو غیرەتە نامێنێ وباردەکات.

نۆزدەیەم: دەبێتە هۆی نەمانی شەرم لەمرۆڤدابە هەردوو ڕەگەزەوە (ئافرەت بێت یان پیاو)چونکە شەرم لەمرۆڤدا مایەی سەربەرزی و چاکیە و پادشتی خوایی لەسەرە.

بیستەم: دەبیتە هۆی دەرچوونی بەندە لە بازنەی (الاحسان) ،وەبێبەش دەبێت لە پاداشتی چاکەکاران ،چونکە هەرگیز تاوانکار بە چاکەکار نەژمێردراوە.

گولبژێرێك لە فەتوای زانایانی پێشین و هاوچەرخ دەربارەی تێڕوانینی حەرام

خوای گەورە و پێغەمبەری خوا ﷺ ئاگاداریان کردوینەتەوە لە پێچەوانە جولانەوەی شەرعی خوا، وە هەروەها قەدەغەی ئەو شتانەشیان لێ کردوین، کەدەبنە مایەی ریسوایی وسەرشۆڕی خۆمان لە دونیاو دواڕۆژدا، تاکو هەر لەم دونیا لێیان دوور بکەوینەوە ، وەك خوای گەورە خۆی دەفەرموێت :﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾(النور:٦٣) واتە: با ئاگادار بن ئەوانەی کە پێچەوانەی فەرمانی پێغەمبەر ﷺ دەجولێنەوە، بترسن لەوەی کە تووشی فیتنە ببن یا تووشی سزایەکی بە ئێش و ئازار بن، جا لێرەوە دەچینە خزمەتی چەند زانایەکی بەڕێز(ڕەحمەتی خوایان لێبێت) ئەوانەی کە جێنشینی پێغەمبەرانن، بۆ زیاتر تێگەیشتن لە تاوانی ((تێڕوانینی حەرام)) بفەرموون :

***پرسیار کرا لە (شیخ الإسلام ابـن تیمیـە)** (ڕەحمەتی خوای لێبێت)
دەربارەی حوکمی خۆدەرخستنی ئافرەت لەبەردەم پیاوی بێگانە دا یان خۆدەرخستنی لای ئافرەتی هاو ڕەگەزی ؟

وەڵاٚم: شێخ فەرمووی سوپاس بۆخوا، دروست نیە ئافرەت لاشەی خۆی بەدەربخات، یان بڕوانێتە پیاوی بێگانە، یاخود بە پێچەوانەوە پیاو بڕوانێتە ئافرەتی بێگانە، یان ئافرەت بڕوانێتە لاشەی ئافرەت، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (لاينظر الرجل إلى عورة الرجل ولا المرأة إلى عورة المرأة)(١) واتە : با هیچ پیاوێك نەڕوانێتە عەورەتی پیاوی بەرامبەری و، وەهیچ ئافرەتێك نەڕوانێتە عەورەتی ئافرەتی بەرامبەری، (چونکە لەو کاتەدا هەواو ئارەزوو زاڵ دەبێت بە سەر مرۆڤدا و شتی نابە جێی پێ دەکات)(٢)

(١) رواه مسلم (٧٦٦).
(٢) بڕوانە: (فتاوى النساء لابن تيمية) (٤٠).

*** پرسیار کرا لە شیخ (عبد العزیز بن باز) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەربارەی ئەو ئافرەتەی کە سەفەر دەکات بۆ دەرەوەی وڵات بە سفوری و بەبێ حجاب ؟**

وەڵام: شێخ فەرموی پێویستە لەسەر ئافرەتی موسوڵمان کە خۆی پۆشتە بکات و لاشەی بەدەر نەخات لەبەر چاوی بێگانە، هەروەها پێویستە دەم و چاویشی بپۆشێت، چونکە ئەوە ناونیشانە بۆئافرەت، هەروەك خوای گەورە دەفەرموێت :﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ ﴾ (النور: ٣١) بۆیە دروست نیە بۆئەو ئافرەتەی کە بڕوای بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە کار ئاسانی بکات بۆ فیتنەو ئاشوب سەرەڕای بێ فەرمانی خواو پێغەمبەری خوا ﷺ[1].

---

(١) بڕوانە: الفتاوی لابن باز (کتاب الدعوة (٢/٢٢١).

***پرسیار کرا لە شێخ (محمد بن صالح العثیمین) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) سەبارەت بە دەرخستنی دەست و قۆڵی ئافرەت لە بازاڕەکاندا ؟**

وەڵام: فەرمووی سوپاس بۆخوا، پاشان گومانی تێدا نیە بە دەرخستنی دەست و قۆڵ لەلایەن ئافرەتانەوە لە بازاڕو شوێنە گشتیەکان کارێکی نادروستەو دوورە لە ڕەوشتی موسوڵمان، هەروەها هۆکارێکیشە لە بۆ بڵاوبوونەوەی فیتنەو بەڵا، چجای ئەو ئافرەتانەی کە بازنگ و شتی جوانکاری لە دەست دەکەن، وە خۆشیان دەڕازێننەوە بە شێوەی زەمانی جاهیلی، بۆیە بە هیچ جۆرێك بۆ ئافرەتان درووست نیە جوانیەکەیان بەدەربخەن، چونکە دەبێتە هۆی تاوانباربوونی خۆی و تاوانباربوونی کەسانی تر بەوەی کە تەماشاکردنی حەرام ڕوو دەدات[١]

(١) بڕوانە: فتاوى حجاب المرأة المسلمة (٧٩).

*** پرسیارکرا لە شێخ (صالح بن فوزان الفوزان) (ڕەحمەتی خوای لێبێت) سەبارەت بە تێڕوانینی ئافرەتی بێگانە و بە پێچەوانەشەوە ؟**

وەڵام: سوپاس بۆ خوای گەورەو میهرەبان، بەهیچ جۆرێك دروست نیە بۆ ئەو جۆرە پیاوانەی كە دەڕواننە ئافرەتی بێگانەو هەواو ئارەزووەكانیان بەو شتە پیس و بێزراوە تێر دەكەن، یان ئەو ئافرەتانەی كە دەڕواننە پیاوی بێگانەو بە غەمزەی چاو یان بە پێكەنین و قسە كردن تەمەن دەبەنە سەر، بەوەش پێویستە ئافرەتی موسوڵمان هەمیشە خاوەن شەرم و حەیای خۆی بێت و ڕەگەزی مێینەیەی خۆی بپارێزێت، ئەوەش باشترە بۆیان[١].

(١) بڕوانە: فتاوى حجاب المرأة المسلمة (٧٩).

مشتێك لە خەرمانێك لە دووچیرۆكی ڕاستەقینەدا

١- گەشتی میلێك ڕێ بە هەنگاوێك دەست پێ دەكات.

ئافرەتێك بەسەرهاتی خۆی دەگێڕێتەوەو دەڵێت: من كچێكم تەمەنم ٢٩ساڵە و لەیەكێك لە زانكۆكان دەخوێنم، بۆیە هەر لەوێ كوڕێكم بینی و زۆر سەرنجی ڕاكێشام چەند جارێك لەیەكترمان ڕوانی و پاشان یەكترمان ناسی وبارو دۆخەكەش زۆر لەبار بوو ،بۆئەوەی پێكەوەبین، سەرەڕای ئەوەی كە لە ولآتی خۆشمان نەبووین ، ئیتر ئەوەبوو لە چاوپێكەوتنی یەكەمدا ڕێك كەوتین، هەروەها بەتێپەڕبوونی ڕۆژگار پەیوەندی نێوانمان پتەو تربوو، بەو جۆرەی كە بۆتەنها ساتێكیش لەیەك جیانەبینەوە، بەم شێوەیە یەكتربینین و ئاڵ و گۆڕی نامە بەردەوام بوو تاماوەیەك ... بەلآم پاش تەواو بوونی خوێندن ئیتر بڕیارماندا هەریەكەمان بگەڕێینەوە ولآتی خۆمان بەلآم پەیوەندیەكانمان هەربەردەوام بێت، بۆیە پاش چەند ڕۆژێك بە تەلەفۆن پەیوەندیمان بەردەوام

بوو، هەر بۆیە کوڕە بەڵێنی ئـەوەی پێـدام کـە بێتـە داوام و بـەڵکو بمگوازێتەوە بەمەرجێك ئەگەر کارێـك بدۆزێتـەوە لـە نـاو وڵاتەکـەی مندا، ئەوەبوو پاش ماوەیەك کاری دۆزیەوەو چووە سـەرکار، بۆیـە منیش وەك هەر جارێك لـەجارەکانی تـر بـە ووتـە بـاق وبریقـەکانی تێکـەوتم و هەڵخـەڵاتام وچـاوەڕوانیم دەکـرد، سـەرەڕای دەسـت کـەوتنی هـەلی زێـڕینی زۆر بـۆ درووسـت کردنـی ژیـانی هاوسـەری نـوێم، چـەندین کـەس هاتـە داوام تـا شـووبکەم، بـەڵام مـن هـەر بەخەیاڵی ئەو بووم، جا ئەوەبوو ڕۆژێکیان بە تەلە فۆن پەیوەنـدی پێوە کـردم ... منـیش بەڕاسـتی لـەو کاتـەدا زۆر خۆشـحاڵ بـووم، هەرچـەند نهـێنی زۆری ژیـانی مـن لەبـەر دەسـتیدا بـوو بۆیـە لەپەیوەندیەکەیدا ئـەوەی ووت: کەدێمـە داوات، منـیش هەڵەیـەکی ترم ئەوەبوو کە ئـەم نهێنیەشـم لای دایـك وبـاوکم بـاس نـەکردبوو، وەزۆریش دەترسام بەڵام تازە دەبوو هـەر باسـی بکـەم و ئـەوەبوو نهێنیەکـەم درکانـد و ووتم کـە فلانـە کـوڕ دێتـە داوام، جـا لێـرەدا باوکیشم پرسیاری ئەوەی لێ کـردم کـە ئـەو کـوڕە کـێ یـەو چـۆن ناسیوتە؟ یان ئەی لەگەڵ کێدا دێتە ماڵمان و خوازبێنیـت دەکـات، بۆیە منیش لەوێدا بێ دەنگ بووم ... پاش ئەم گفتوگۆیـە یەکسـەر

چووم پەیوەندیم کرد بە کوڕەوەو ئەو هەواڵەم پێدا کەچۆن لەگەڵ کێدا دێتە خووازبێنی؟ بەلاّم ئەو لە پڕ دەنگی گۆڕاو یەکسەر هەستم بەشتێك کرد، ئەویش وەلاّمی دامەوەو ووتی: من تەنها خۆم دیم، نەك بۆخوازبێنی نا بەڵکو وەك جارەکانی تر بۆ کارە نهێنیەکان و گفتوگۆکانمان، ئیتر تەلەفۆنەکەی داخست و پاش چەند کاتژمێرێك گەیشتەلام و ئەوەبوو وەك هەموو جارەکانی تر ئارەزووە سەرشێتانەکەی بەمن دامرکاندەوەو پاشان گەڕایەوە شوێنی خۆی، بەلاّم بۆکوێ نەك بۆسەر کارەکەی نا بەڵکو بۆ ولاّتەکەی خۆی بەوەی کە هەموو گیانی درۆ بوو منیش درۆم کرد تەنانەت لەگەڵ خودی خۆشم لەگەڵ دایکم باوکم ... لەبەر ئەوە پاش ماوەیەك بەردەوام پەیوەندی پێوەکردم تەنها لەبەر ئابڕووم، بەلاّم بێ سوود بوو، چونکە ئەو هەمیشە خۆی دەدزیەوە ... تاکو ئەوەبوو جارێکیان پەیوەندیم پێوەکردوو زۆری لێ پاڕامەوە و داوای ڕوون کردنەوەم لێکرد، ئەویش لەوەلاّمدا ووتی: من ئێستا تۆم خۆش ناوێت، بۆیە دەمەوێ هەر لە ئێستاوە پەیوەندیەکەمان کۆتایی پێ بێت!! جا کچەی داماوو هەڵخەڵەتاو دەڵێت: ڕاستیەکەی هەموو یەکتر بینین و ژووان و نامەوگفتوگۆکانی

نێوانمان بەبەلاش، وە ئێستا من زانیم کەئێمەی کچانی هاوشێوەی خۆم چەندێك ساویلکەو بێ ئاگاین، بۆیە بە ئەندێشەو خەیاڵی خۆمەوە پەیوەست بووم بۆماوەی شەش ساڵ، ئیستاش چی وەلاّمی دایك و باوکم بدەمەوە وە ئارەزووی هیچ کرێکم لە ژیاندا نەماوە[1].

٢- لە ڕوانینێکی حەرامەوە بەرەو توش بوون بە نە خۆشی ئایدز.

ئەم بەسەرهاتە ڕازی گەنجێکی بێ ئەزموونە، لەئان وساتی بێ ئاگایدایە و چۆن بۆتە نێچیری ئافرەتێکی بەد ڕەوشت، هەر وەك بەسەر هاتەکەی بەم شێوەیە گێڕایەوەو ووتی: ڕۆژێك لە بازاڕێکی بازرگانی شاری خوبەری ڕۆژهەلاّتی سعودیەدا، لە قاوە خانەیەك دانیشتبووم بەدەم قاوەخواردنەوەوڕۆژنامەشم دەخوێندەوە، لەناکاو سەرم بەرز کردەوەو ئافرەتێکی بەژن

(١) بڕوانە: (خەیاڵی خۆشەویستی ل١٢– ١٣).

وبالأجوانم (بینی) ومنیش چاوم تـیٚ بـڕی تـاکو سـەرنجی ڕاکێـشام ...لە هەمان کاتدا ئەویش سەیرێکی کردم و منـیش دڵـم بـۆی فـڕی بۆیـە یەکـسەر هەسـتام و شـوێنی کـەوتم تـا بینـیم چـووە نـاو دوکانێکەوەو منیش چاوەڕێم کرد هەتا هاتـە دەرەوە، جـا ئـەویش شتێکی لە دڵی خۆیدادانابوو ، چونکە هەر کـە هاتـە دەرەوە ڕووی تیٚ کردم و بە دەستە ناسکەکانی ئیشارەتێکی بـۆکردم منـیش بـە بیٚ ترس چوومە لایەوە، ووتم :فەرموو، ئـەویش ووتـی: ببـورە ئایـا دەتوانی ناونیشان و ژمارەی تەلەفۆنەکەتم بدەیتیٚ ...منـیش ووتم: ئەی بۆ نا بەسەر چاوان هەر بـەدەم بەشـێوەی زارەکـی ژمارەکـەم بۆخوێنـدەوەو ئـەویش تۆمـاری کـرد ... ئـیتر لێـك جیابوینـەوەو خواحافیزیمـان کـرد... پـاش ئـەوەی شـەو چـوومە سـەر جێگـای نوسـتن هـەر لـە خـەیاڵیی ئـەم ئافرەتـەدابووم و دوای چـەند کاتـژمێرێك لـە چـاوەڕوانی زەنـگ لێیـدا و منـیش تەلەفۆنەکـەم هـەڵگرت و ئـەوەی چـاوەڕوانم دەکـرد ئـەوەبوو ...بۆیـە هـەر ئـەو شەوە تێر گفتوگۆی خۆمان کردوو نهێنی دڵـی خۆمـان بـۆ یـەکتری بـاس کـرد ،ئـیتر ئـەو ووتـی: مـن بازرگـانێکی گـەورەم و ئیـستاش تەلاّق دراوم تـەنها خـۆمم وە دەمـەوێت یـە کـتری ببیـنین هەندێك

کاری خـۆم پێتـە ... جا ئـەوەبوو ڕۆژێکیـان تەلـەفۆنی بـۆکردم و ووتی: لە فـلاّن چێشتخانە بتبینم، کـارم پێتـە ئـەوەبوو لەهـەمان چێـشتخانە یـەکترمان بـینی و پـاش ئـەوەی جانتاکـەی دەرکـردو ڤیزایەکی پلە یەکی سەفەری قـاهرەی پێدام و بـەناوی خۆشمـەوە دەری کردبـوو ... بۆیــە پــاش ٣ ڕۆژ گەیــشتمە جێــی مەبەســت ئەوجێگایــەی کــە بــۆی دیــاری کردبــووم کــە گوایــە بــچمە فــلاّن کۆمپانیاو لەوێ ئـافرەتێکی لێیـە تـا کارەکـەت بـۆ ئاسـان بکـات و لەجیاتی من ئیمزات بۆ بکات جا ئەوە بـوو پـاش چـەند کاتـژمێرێك گەیشتمە شوێنی مەبەست لەوێ چووم پرسیاری ئەو ئافرەتەم کرد کە ئەو ناونیشانی پێدابووم، بـەلاّم چـیم بـینی، بینـیم هـەر هـەمان ئافرەتی هاوڕێمە کەئەو نـاردمی، زۆرم پـێ سـەیر بـوو ووتم: باشـە ئەمە چیە؟ ووتی: نـا هـیچ نیـە، بـەڵێ خـۆمم و کـارم پێتـە، بـەلاّم ئەوە ژمارە ژووری فلاّنە ئوتێلەو بڕۆ لەوێ چاوەڕیم بکـە، ئـەوەبوو منیش چووم و چاوەڕیم کـرد، تـا لـەناکاو دەرکـەوت و بـەجوانترین شێوە خـۆی بـۆم ڕازانـدبووەوە، لـێم هاتـە پـێش و منـیش ئـەوەی مەبەستم بوو ئەم کارەبوو ئەنجامم داو ئارەزووی خۆم پێ تێرکردو کـاری داوێـن پیـسیم لـە گـەڵی ئـەنجام دا، بـەلاّم ئـەو ئافرەتـە

لەڕاستیدا ئەم کارەی بەمن بوو هیچی تر جا ئەوە بوو مۆڵەتەکەی بۆماوەی ١٠ ڕۆژی تر درێژکردەوەو هەمیشە بەیەکەوە بوین، تاکو ئەو ڕۆژەی بڕیارماندا بگەڕێینەوە، بۆ وڵاتی خۆمان و ئیتر گەڕاینەوەو لێك جیا بوینەو......پاش ماوەیەك ئەوە ڕویدا کە من و براکەم لەشاری ریاض تووشی ڕوداوی سەیارە بوین و بەو هۆیەوە براکەم دووچاری خوێن بەربوونێکی زۆر بوو ... جائەوە بوو خەڵکێکی زۆرمان لێ کۆبووەو براکەمان گەیاندە نەخۆشخانە، خێرا داوای خوێنیان کرد منیش زۆر بەخۆشحاڵیەوە بەپەلە خوێنم بەخشی و چونکە خوێنەکەم هەمان خوێنی براکەم بوو... بەڵام لێرەوە چی ڕویدا؟ ئەوەبوو دکتۆرەکە بە ڕەنگێکی تێك چووەو بە شێوەیەکی غەمباری هاتە دەرەوەو هەر سەری با دەدا منیش لە دڵی خۆمدا ووتم: لەوانەیە براکەم مردبێ ،بۆیە چوومە پێش لە دکتۆرەکەو پێم ووت توخوا دکتۆر چی بووە؟ براکەم سەلامەتە، دکتۆرەکەش وەڵامی دامەوەو ووتی: نا کوڕەکەم مشکیلە براکەت نیە موشکیلە ئەوەیە کە توشی نەخۆشی ئایدز بویتەو خوێنەکەت بەو نەخۆشیە پیس بووە...بۆیە لەو کاتەدا ئاگام بەسەر خۆمەوە نەماو وەك هەورەبروسکە لیم بدات ئاوابوو، خۆزگە زەوی شەق

دەبـوو مـنی هـەڵ دەلوشـی، بێجگـە لـەوەش دکتۆرەکـە هـەواڵی ئەوەشی پێدام کـە نەخۆشـیەکەت تـامردن لێـت نابێتـەوە ...هـەر بۆیــە ئــەوەبوو دوای٢ ڕۆژ لەڕوداوەکــە براکــەم گیــانی ســپاردو مرد؟؟!!............جا دوای ١٠ڕۆژ لە مردنـی براکـەم ئافرەتەکـە تەلەفۆنی بۆ کردم و ووتـی: ئـەوە تـۆ لـە کـوێی ئازیزەکـەم، بـیرت دەکەم، جا منیش بەتوڕەییەوە وەڵامم دایـەوەو ووتم: چـیت دەوێـت؟ ئـەویش ووتــی: ئــەوە چــیتە بــۆ ئاواتوڕەیــت؟ منــیش ووتم: براکــەم بەڕوداوێکی دڵ تـەزێن مـردووەو منـیش بـۆی دڵ گـرانم ، بۆیـە ئێـستا داوای لێ بوورنت لێ دەکەم کە ئـیتر نـاتوانم بتبینمـەوە، ئافرەتەکـەش ووتی: بۆ؟ هـیچ بـووە؟ منـیش ووتم : بـەڵێ جگـە لـە لـە دەسـت دانـی براکەم توشی کێشەیەکی تریش بوومە ئەویش ئەوەیە کە بـە نەخۆشـی ئایدز خوێنم پیس بووە، بۆیە ئافرەتەکـە یەکـسەر زانـی و ووتـی باشـە چۆنت زانی؟ منیش بەسەر هاتەکەم بۆباس کـرد، ئافرەتەکـەش ووتـی: باشە تۆ بێجگە لەمن لە هیچ کەسی تـر نزیـك بویتەتـەوە؟ منـیش ووتم: نەخەیر، ئینجا لێرەوە ئافرەتەکە ووتی: بەڵێ ئێستا هەموو هیواو ئاواتم هاتە دی، منیش بە توڕەییـەوە ووتم : مەبەسـتت چـیە ؟ ووتـی : بـاش بزانە ئەمە ی کە توشت بووە لەمنـەوە بـۆت گوێزراوەتـەوەو دەشـبینی ئەمە یەکەم کەس و کۆتا کەس نابێت کە توشی ئەو نەخۆشیەی دەکەم

بای بای ... پاشان کوڕە ووتی ئێستا لە حاڵەتی دەروونی زۆر خراپدام لە تەمەنی ٣٢ساڵیدام و ژنم نەهێناوەو لە ٢٩ساڵیەوە توشی ئەم نەخۆشیە بوومە[1]

دیاریەك بۆ خوشكەكەم

((تا گەنجیت))

خوشكەكەم ئێستا بەهاری ژینتە گەشاوەی گەشی
گوڵی سەدتەرزی، ڕازاوەو بەرزی، جوان وبۆن وەشی
زەردەواڵەو مێش، کوللەو مێشوولە، لە پەلاًسدان بۆت
گەر ووریا نەبی دووچاری لە کەو دوا ڕۆژی ڕەشی

سبەی پایزە هەورە تەمە و دوو، زووقم و تەزینە
سیسی و ژاکاوی و گەلاًڕێزانە، کاتی وەرینە
ئەوکاتە هیچ کام نایەن بەلاتا، حاشات لێ دەکەن
خوشکم ئەوانە کارو پیشەیان هەر دەست بڕینە

(١) بڕوانە: (پاکیزەیی (٢٤٠-٢٤٦)

خوشــکم ئەوانــە ئێــستا تــا مــەزرۆن بــۆ یــەك نێــو نیگــات
ئامـــادەن ببنـــە کۆچـــی قوربـــانی هـــەنگاوی ڕێگـــات
گـــەر نـــەخوازەلاّ بەردەســـتیان کـــەوی تاســـەیان بـــشکێت
بەرەلاّت ئەکەن ،دەربەست نین دۆزەخ ببێتە جێگات

خوشـــکم ئـــەبینی تـــۆ بـــە چـــاوی خـــۆت گـــوڵ و گوڵاڵـــە
کامیـــان قەشـــەنگ و جـــوان وبـــۆن خۆشـــە، ڕەنگـــین و ئاڵـــە
لەســـــەرەتاوە چـــــەندە تاســـــوخە، چـــــەند بازاڕگەرمـــــە
کە ژاکا جێگەی تەنەکەی زبڵە، سەنێرگەو چاڵە

هــەتاکو گــەنج بــوون جــوان ودڵ فــڕێن، تــا شــای تەمــەن بــوون
شەوچەرەی (مەلها)و ئەستێرەی گەشــی ئاسمـانی(فـەن بـوون)
لای هـــەرزەو نـــەزان، نمونـــەی ژیـــن و زۆر بـــەهرە مەنـــد بـــوون
پیـــریان لیَ نیشت بەرەلاّکـــران ، ڕیسواو بە پەن بوون[١]

---

(١) سروەی بێداری (جمال حبیب الله).

پاشکۆیەك .....

(٢٠) ئامۆژگاری زێڕین

بۆخوشك و برایانی سەنگین

خوشك و بـرای موسـوڵمان: ئـەم چـەند ئامۆژگـاری یـە دیاریـە بـۆ بـەڕێزت بۆیـە پێویـستە کـە تـۆش ڕەچـاوی بکـەیت لـە کـردەوەی ڕۆژانەتدا کاریان پێ بکەی، وەبشزانە بە ئەنجام دانی ئـەم چـەپکە ئامۆژگاریـە ژیانـت لـە سـەر پێـچی و ناخۆشـی و دڵ تەنگیـەوە دەگۆڕێـت بـۆ ژیـانێکی ئاسـوودەو ئـارام و بەختـەوەر، بۆیـە هیـوا خوازم کە سوودی هەبێ بۆت فەرموو:

١- **ئاگادارو وشیاربە نەکەی تەوبە دوا بخـەیت:** بـەڵکو بـەردەوام بە لەسەر گەڕانەوە بۆلای خوای گەورە و میهرەبان، لەبـەر ئـەوەی تۆنـازانی کـەی دەمریـت وەبـشزانە ئەگـەر تەوبـە نەکـەیت و نەگەڕێیتـەوە ئـەوە دەچـیتە ڕیـزی سـتەم کارانـەوە وەك خـوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُوْلَئِكَ هُـمُ الظَّـالِمُونَ ﴾

الحجرات: ١١) واتە: ئەوانەی کە تەوبە ناکەن و ناگەڕێنەوە بۆلای خـوا بەڕاستی ئەوانە لەڕیزی ستەم کارانن، وەبشزانە زانایان (ڕەحمەتی خوایان لێبێت) کۆڕان لەسەر ئەوەی کە تەوبە واجبە.

٢- **ئاگادار بە فریو نەخۆی:** و هەڵ نەخەڵەتێی بەچەند شتێکی کاتی و شوێن کەوتن و لاسایی کردنەوە ی تاوان باران، چونکە بزانە کەتۆ زۆر گەورەو بەڕێزی وە زۆر لەوەش گەورەتری کە بچیتە ڕیزی ئاژەڵانەوە ،هەروەك خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ (الفرقان: ٤٤) واتە: ئەوانە وەك ئاژەڵ وان بەڵکو لە ئاژەڵیش خراپترو گومڕاترن .

٣ **هەوڵ بدە لەزۆربەی ووتە:** و کردەوەکانتدا شوێن سوننەت بکەویت دوور بکەوەوە لە و شتانەی کە زیانیان بۆ دینت هەیە هەر لەبەر ئەوەشە کەخوای گەورە دەفەرمویت :﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا﴾ (الحشر: ٧) واتە: ئەوەی کە پێغەمبەر ﷺ ئەنجامی داوە و کردوویەتی تۆش ئەوە ئەنجام بدەووەری بگرە وەشوێن پێی هەڵگرە و شوێن ڕێبازەکەی بکەوە هەروەها ئەوەی کە نەهیشی لێ کردوە تۆش دووربکەوەوە لێی و خۆتی لێ بپارێزە .

٤- بەردەوام بە لەسەر یادو زیکری خــوا : لەهـەموو کاتێکدا جا چ بە نهێنی یاخود بەئاشکرا یان بەپێوەبویت یاخود بـە دانیشتنەوە، وەئاگاداربەنەچیتە ڕیزی بێ ئاگایانەوە، بەردەوام زوبانـت بـە یـادو زیکری خوا بڕازێنەوە، چونکە سـەرەڕای پاداشـتی خـوایی وقـورس بوونی تای تەرازووی چاکەت دەشبێتە هۆی پاراستنت لـە شـەیتان خوای گەورەش دەفـەرموێت :﴿ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُواْ لِـــي وَلاَ تَكْفُرُونِ ﴾ (البقرة: ١٥٢) واتـە: یـادوزیکرم بکـەن، بـاس و یادتـان دەکەم، سوپاسم بکەن و بێ باوەڕمەبن .

٥- خۆت بپارێزە لە زۆر چوون بۆ بازاڕ: مەگەر بۆکـاری پێویـست نەبێت، وەئەگەر هەر چویتە بازاڕ ئەوا ئاگات لـەخۆت بێـت لـەکاتی چـوونە بـازاڕدا هەوڵبـدە بـەپێی فـەرمانی خـواو پێغەمبـەری خـوا ﷺ بچیت و بگەڕێیتـە وە، وە ئاگـادار بـە زۆر بـەملاو لادا مەڕوانـە چونکە چاو کاری خۆی دەکات .

٦- سوور بــە لەســەر وەرگــرتنی زانــست: و زانیـاری وە هـەوڵی بەدەســت هێنــانی بــدە، لەبــەر ئــەوەی تــەنها دەتــوانی بــەهۆی زانستەوە بە هەورازی ناهەمواریەکاندا سەربکەویت، وەهەر زانـستی

بـە سوودیـشە دەبێتـە هـۆی پاراسـتنی مـرۆڤ لـەدونیاو دواڕۆژدا . وەدەشبێتە هۆی چوونە بەهەشـتی بەنـدە وخـوای گـەورە بـەهۆی ئەو زانستەوە ڕێگای بەهەشتی بۆ ئاسـان دەکـات وەك پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفـەرموێت: (من سلك طريقا يلتمس فيه علما سـهل الله لـه طريقا إلى الجنة)[1] واتـە: هـەر کەسـێك ڕێگایـەك بگرێـت بۆفێربـوونی زانستێك ئەوە خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ ئاسان دەکات .

٧-**خـۆت بپـارێزە لـە خۆبـەزل زانـین:** و لـەخۆبایی بـوون، لەبەرئەوەی بەڕاستی هۆکارێکی زۆر گرنگـە بـۆ تورەبـوونی خـواو پوچـەڵ بوونـەوەی کردەوەکـان، وە هۆکاریـشەبۆ گەیـشتن بـە دۆزەخ، وە بشزانە خوای گـەورە بـەهیچ جۆرێـك کەسـانی خۆبـەزل زانی خۆش ناوێت .وەك دەفەرموێت :﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴾(لقمان: ١٨) واتە: بەڕاستی خـوای گـەورە ئـەو جـۆرە کەسانەی خۆش ناوێت کە لووت بەرزو لە خۆبـایین، بۆیـە خۆبـەزل زانـین نکـوڵی کردنـە لـە حـەق و ڕاسـتی بـە کـەم تەماشـاکردنی بەرامبەریشە، کەواتە زۆر ئاگـات لـەم ڕەوشـتە بێـزراوە بێـت پـێش

---

(١) بڕوانه: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٦٢٩٨).

ئەوەی پێت ڕابگەیەنرێت کە تۆ ئەهلی دۆزەخیت، وەك پێغەبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (ألا أخبركم بأهل النار ؟ قالوا بلى قال كل عتل جواظ مستكبر)(١) واتە / ئایا پێتان ڕا بگەیەنم کێن ئەهلی دۆزەخ ؟ فەرمووی : هەموو کەسێکی دڵ ڕەق و ووشکی ماڵ کۆکەرۆەوەو خەیر نەکەرێکی خۆبە زل زان .

٨- **بەردەوام بە لەسەر خەیر کردن** کە ئەمە زیاتر بە ماڵ و پارە دەکرێت ئەگەر دەتەوێت زیاتر لە خوای کارجوان نزیك بیتەوە ، چونکە بەهۆی ئەو کارەوە تاوانەکانت دەسڕێنەوە وەك خۆشەویستمان ﷺ دەفەرموێت : (الصدقة تطفئ الخطيئة كما يطفئ الماء النار) (٢)واتە / خەیرکردن تاوان دەکوژێنێتەوە هەروەك چۆن ئاو ئاگر دەکوژێنێتەوە .

٩- **ئاگاداری گفتوگۆ** قسەکردنت بە هەوڵ بدە کەم بدوێ و زۆر ببیستە، چونکە هەرکەس زۆربدوێت زۆریش هەڵە دەکات زۆریش

---

(١) رواه البخاري (٤٩١٨) ومسلم (٧١١٦) .

(٢) بڕوانه: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٥١٣٦).

هەڵەی کرد زۆر تاوانبار دەبێت ،وەك بەوەی کە خوای میهرەبان چۆن دووگوێی پێداوی بەڵام لەهەمان کاتدا یەك دەمی پێداوی کە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی زۆر ببیستە بەڵام کەم بدوێ ! پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت)[1] واتە: هەرکەس باوەڕی بەخواو بە ڕۆژی دویی هەیە با قسەی چاك بكات یاخود بێ دەنگ بێت .

١٠- **نەکەی بێ ئومێدبیت** لە ڕەحمەتی خوا، نا بەڵکو بەردەوام بە ئومێدەوە بژی و بشزانە کە خوای میهرەبان خاوەن ڕەحمی خۆیەتی و زۆریش لێ بووردەیە، وە تەنها بێ باوەڕانن کە لە ڕحمەتی خوا بێ ئومێد دەبن، وەك خوای گەورە دەفەرمووێت:
﴿ إِنَّهُ لاَ يَيْأَسُ مِن رَّوْحِ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴾ (يوسف: ٨٧).

واتە : بەڕاستی کەس لە ڕەحمەتی خوا مەئیوس و بێ ئومێد نابێ تەنها بێ باوەڕان نەبێت .

---

(١) رواه البخاري (٦٠١٨) ومسلم (١٧٢).

١١- **خۆت بپارێزە لەباس کردنی تاوان:** بۆ خەڵکی جا چ تاوانێك کە خۆت ئەنجامت دابێت یاخود تاوانێك کە کە سێکی تر ئەنجامی دابێت ، چونکە دەبێتە هۆی هەڵنانی خەڵکی بۆ ئەو تاوانەو تاوانەکانی تر و وەدەشبێتە هۆی بە سانایی تەماشاکردنی تاوان و بەرەو سزای خواییت دەبات وەك خوای گەورە دەفەرموێت :﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾(النور: ١٩) واتە: ئەو کەسانەی ئارەزوویانە کە خراپەو فاحشە لە ناو موسوڵمانانداا بڵاو بێتەوە بەوەی کە باسی خراپەکەیان بکەن، ئەوا سزایە کی زۆر بەئێش و ئازار دەچێژن لەدونیاو دواڕۆژدا وە ئەوەش خوای گەورە دەیزانێت وە ئێوە نایزانن .

١٢- **دوور بکەوەوە:** لە شایەدی دان بە درۆ، لەبەرئەوەی بەڕاستی ڕەوشتێکی بێزراوەو ناشیرینە وە دەشبێتە هۆی تێك دانی نێوان کەسەکان و داڕوخانی تەواوی کۆمەڵگە، وەبشزانە شایەدی دان بەدرۆ تاوانێکی گەورەیەو بەرەو درۆکردن و قسە هەڵبەستن و شتی ناڕەوا دەتبات، خوای گەورش دەفەرموێت :﴿ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴾ (الحج :٣٠) واتە: دوور بکەونەوە لە شایەدی دان بە درۆ.

١٣- **خۆت بپارێزە لە خۆ شوبهاندن:** بە ڕەگەزی بەرامبەرت هەر لە قسەکردن و پۆشاك و هەڵسو کەوتت تا دەگاتە هۆکارەکانی جونکاری، چونکەزۆر بەداخەوە لەم سەردەمی بەناو پێشکەوتنەدا مروۋ واخۆی لێ وون بووە تەنانەت بە ڕەگەزی خۆشی ڕازی نیەو دەیەوێت ئەویش ناوبنێ لاسایی، بۆیە تکاتان لێ دەکەم ووریابن بەر لەعنەتی پێغەمبەری خوا ﷺ نەکەون وەك لەفەرموودەیەکی بەڕێزدا هاتووە(أن رسول الله لعن المتشبهات من النساء بالرجال والمتشبيهن من الرجال بالنساء)[1] واتە/ پێغەمبەری خوا ﷺ نەفرەتی کردووە لەو ئافرەتانەی کە خۆیان دەشوبهێنن بە پیاوان و وە ئەو پیاوانەشی کە خۆیان دەشوبهێنن بە ئافرەتان.

١٤- **ئاگاداربە شەرم نەکەیت:** لە ڕاپەڕاندنی کاری دینداریتدا هەمیشە کەسێك بە لەوانەی کە شانازی دەکەن بەو ڕەوشتەئیسلامیەی هەڵیان گرتووەو لەدونیادا پێی دەناسرێنەوەو هەر ئەوەش بۆیان باشترە ، بۆیە نەکەی ئامان شتێك لە دینەکەت لەبەر شەرم و تانەو تەشەری خەڵکی بشاریتەوەو، چونکە هەرچی

---

(١) رواه البخاري (٥٨٨٥).

بکەن ﴿ وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴾ (ال عمران: ١٣٩) **واتـە: هـەر** ئێوە سەربەرزو سەرفرازن ئەگەر باوەڕدار بن .

١٥- **نەکـەی بـەبێ پێویـستی:** داوا لەخـەڵکی بکـەیت، خـۆت بپارێزە لەو جۆرە داواکردنانە هەمیشە پشت بـە دەسـت و بـازووی خـۆت ببەسـتەو مەبـە بـارگرانی بـۆ خـەڵکی تـر هـەروەك رسـول اللهﷺدەفـەرموێت :(من سأل الناس و له ما يغنيه جاء يوم القيامة و مسألته في وجهه خموش أو خدوش)[1] واتـە: ئـەوەی بـەبێ پێویـستی داوا لەخـەڵکی بکـات ئـەوا لـەڕۆژی دواییـدا دەم و چـاوو ڕووی ڕوشێندراوە .

١٦-**هــەوڵ بــدە کەســێکی** ڕاســت گۆبیــت لەهــەموو ووتــەو کردەوەکانتدا ، چونکە بەڕاستی هیچ سیفەتێك نیـە لـەناو سیفەتە بەرزو بـەڕێزو جوانەکانـدا بەوێنـەی ڕاسـتگۆیی، بـەوەی ڕاسـتگۆیی بەوێنــەی ئــەو کەشــتی یــە گەورەیەیــە کەســواربووانی خــۆی دەگەیەنیێتە دوامـەنزڵ کەئـەویش بەهەشـتە وەك خـوای گـەورەش

(١) بڕوانه: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٦٢٧٩).

دەفـەرموێت: ﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ ﴾ (الحديد: ١٩) واتە: ئەوانـەی کـە بڕوایـان بـەخواو نێردراوەکـانی هەیـە بەڕاســتی ڕاســت گــۆن، پێغەمبــەری خــوا ﷺ دەفــەرموێت: (الصدق طمأنينة و الكذب ريبة)[1] واتە: ڕاستگۆیی دڵ ئارامیـە و درۆش دڵ تەنگی و گومانە.

١٧ – **خــوت بپــارێزە لــە غەیبــەت:** و بـاس کردنـی پـاش ملـە، لەبەرئەوەی جگە لـەوەی کـە ڕەوشـتێکی بێـزراوە دەشـبێتە هـۆی سزای دواڕۆژو هەروەها خواردنی گۆشـتی براکەشـتە لـەدونیادا، وە دەم درێژی کردنیشە بۆسەر شەرەف و ناموسی بەرامبـەرت، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (أتدرون مــا الغيبــة ؟ قــالوا الله ورسوله أعلم قال ذكرك أخاك بمــا يكــره)[2] واتـە: ئایا ئـەزانن غەیبـەت چـی یـە ؟ فـەرمووی: باسـی براکـەت بکـەی بـەو جـۆرەی کەپێی ناخۆشە .

(١) بڕوانە: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٣٣٧٨).
(٢) رواه مسلم (٦٥٣٦).

١٨- **خۆت بڕازێنــەوە** بەخەنـدەو پێکـەنین، چـونکە دەبێتـە هـۆی خەیرو سەرنج ڕاکێشانی بەرامبەرت وەبشزانە توڕەیی و مرۆ مۆچی لە موسـوڵمان نایـەت ، بـەوەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفـەرموێت: (تبسمك في وجه أخيك صـــدقة)[١] واتـە: زەردەخەنەیـەك بـەرەو ڕووی براکەت بۆت دەبێت بە خەیر .

١٩- **زۆر یــادی مــردن بکــەوە:** و بـەبیری خـۆتی بهێنـەوە ئـەویش بەســـەردانی هـــاوڕێی و خـــزم و کـــەس وکـــاری نەخۆشـــت یـــان بەسەردانی گۆڕستان و بیرلێکردنەوە لە لەناوچوونی گەلانی پێشوو ، خوای گـەورەش دەفـەرموویت: ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَــةُ الْمَــوْتِ ﴾ (ال عمران: ١٨٥) **واتە : هەموو نە فسێك دبێت مردن بچێژێت .هەروەها** پێغەمبـــەری خـــوا ﷺ ســـەبارەت بـــە ســـەردانی گۆڕســـتان دەفـەرموویت: (فإنهـــا تـــذكر الآخـــرة) واتـە: یـادی دواڕۆژتـان دەخاتەوە.

---

(١) بڕوانە: صحيح الجامع للشيخ الألباني (رحمه الله) (٢٩٠٨).

٢٠- **پارێزگاری لە نوێژەکانت** بکەو لەکاتی خۆیدا ئەنجامی بدە بۆ برایان لە مزگەوت و ئافرەتانیش لەماڵەوە، بەتایبەتیش هەردوو نوێژە کە (بەیانی و عەصر) وەك خوای گەورەش دەفەرموێت: ﴿ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴾ (المؤمنون: ٩) **واتە:** ئەوانەی پارێزگاری لە نوێژەکانیان دەکەن . نیشتە جێی بەهەشتی هەتاهەتایین . هەروەها پرسیار کرا لەپێغەمبەری خوا ﷺ کام کردەوە زۆر چاکە لای خوا : ئەویش فەرمووی : (الصلاة على وقتها)[1].

رێبوارێکم بۆ توێشوویەك لام داوەتە ئەم دونیایە

کۆچ کردنی یەکجارەکیم لە ئەمڕۆ یان سبەیدایە

---

(١) رواه البخاري (٥٢٧) ومسلم (٢٤٩).

لە کۆتایــــدا ....

خوشـــكان ... **برایـــان** ... لـە کۆتـایی ئـەم نوسـینەدا، ڕێـزو خۆشەویستیم هەیە بۆهەمووﻻیەك، وەزۆرسوپاسی خوای گـەورەش دەکەم کە یارمەتی دام بۆ تەواو کردنی ئـەم بابەتـەو هیواخوازیـشم کـە ئـەم بابەتــە ببێتــە هۆکـارێکی بـاش بـۆ بـە خۆداچـوونەوەو زەنگێکی ئاگادار کەرەوەیش بێت بۆ هەموو ئەوانەی کە شـەیتان و سـەربازە چـاﻻکە ماندوونەناسـەکانی تـا ئێـستا فریـوی داون، هــەروەها هانــدەرێکیش بێــت بــۆ گەڕانــەوەو تەوبــەکردنێکی ڕاستەقینە، وەداواکارم کە خـوای گـەورە هـەموو ﻻیـەك بـە خـۆم و تۆو ئەو خوشك و برایەشی کە تامـەزرۆی دیـداری خوایـە بپارێزێـت لەو تاوانەو لە شـەڕوفیتنەی هـەواو ئارەزووەکانمـان وە داوای لـێ بووردنیش لە خوای گەورە دەکەم لە هەرهەڵەو کـەم و کوڕییـەك کـە لەم نامە شەرعیەدا ڕویدابێت.

سەرکەوتن و پاداشتیش تەنها ﻻی خوای بەخشندەیە

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى اله وصحبه اجمعين.

سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە

١- تفسير القران العظيم /أبي الفداء إسماعيل إبن الكثير.

٢- پوختەی تەفسیری قورئان / مەلامحمد مەلاصالح.

٣- الداء والدواء/ إبن القيم الجوزية.

٤- رياض الصالحين /أبي ذكريا يحى بن شرف النووي.

٥- وقاية الانسان من الجن والشيطان / وحيد عبدالسلام بالي.

٦- المعجم الوسيط / حسن عطية و محمد شوقي امين .

٧- فتاوى النساء/ لابن تيمية - تحقيق محمد بيومي .

٨- التوجيهات الاسلامية/ محمد بن جميل زينو.

٩- أين نحن من أخلاق السلف/ عبدالعزيز بن ناصر و بهاء الدين فاتح .

١٠- الابتلاء بفتنة النساء/ محمد صالح المنجد.

١١- ديوان الامام الشافعى / أبى عبدالله محمد بن إدريس.

١٢- نەزەر کردن لە نێوان ئاین و زانستدا/ باوکی فریشتە.

١٣- خەیاڵی خۆشەویستی / هەتاو نصرالدين.

١٤- چۆن بەرەنگاری ئارەزووەکان دەبیتەوە؟ / فەلاح حەسەن .

١٥- گوڵی کۆمەڵگا / باوکی فریشتە.

١٦- پاکیزەیی / سۆران محمد فەرەج.

١٧- ڕێگای ڕاست ژمارەکانی (٥-٦-٧)/ گۆڤار.

١٨- هەستیار ژمارە (١٠) / گۆڤار.

١٩- هەیڤ ژمارە (٧-٨) /گۆڤار .